БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ХАТТЫЖЫЛАР!

1928 чылда үндезилетингеН

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1955 МАЙ 26 ЧЕТВЕРГ № 106 (3300)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктары (1 арын).

Тыва автономнуг областың бүгү ажылчы чоннарынга—ада-нелерге, колхозчуларга, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш МТС-териниң, тудуг болгаш транспорт организацияларының ажылчыннарынга, албан черлериниң албан-хаакчыларынга школалар удуртукчуларының область чөвүлел хуралының кыйгырыы (1 арын).

Область школаларының директорларынга бирги чөвүлел хуралы (2 арын).

М. СЕВЕН.—Ажылчын болгаш кодээ корреспондентилер—солуниуң челенгизи (2 арын).

М. ЧАДАМБА.—Мал ажылында коммунистер (2 арын).

МИХАИЛ АЛЕКСАНДРОВИЧ ШОЛОХОВ (3 арын).

М. ШОЛОХОВ.—Андарган кур чер (3—4 арынар).

Б. ЛОЩЕНКО.—Хоорай чаагайжыдылгазынга кичээнгей салыр (3 арын).

Д. БОЧАРОВ.—Бүрүн эргенин, хамаарышпас болгаш айыл чок чоруктуң магалыалы (3 арын).

Тайбың болгаш улустарның найыралы дээш демиселде чугула салыышкын (4 арын).

Пелериниң ам болур Бүгү-делегей конгрессинге (4 арын).

МАЛДЫ ОДАРЛАДЫП СЕМИРТИРИН ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУДАР

Ажылчы чоннуң аъш-чем продуктуларынга болгаш үлетпүрүнүң чиг-этке өзүп турар хереглелдерин хандырып болур мал ажылының шак ындыг хөгжүлдезиниң деңнелин чоокку чылдарның дургузунда чедип алыр соруулганы СЭКП Төп Комитединиң январь Пленуму салган. Пленумнуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының бир эң чугула чүүлү—чайгы үеде малдарны шын одарладып семиртирин колхоз, совхоз бүрүзүнге чогуур өйүнде организастаары болуп турар.

Колхозчулар, МТС-териниң, совхозтарның механизаторлары база ажылдакчылары СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин хуусаа бетинде күүседир дээш, бо чылын чуртка хөй тарааны, картофельди, ногааларны, эътти, сүттү, дүктү, дагаа чуурталарын болгаш өске-даа продуктуларны бөөр дээш социалистиг чарыышты бүгү тала-биле калбартып турарлар.

Бүгү малдарны организастыг одарладып семиртири кодээ ажыл-агыйның ажылкшчилериниң мал ажылын улам ыңай хөгжүдери дээш демиселиниң чугула сорулгазы болур. Үзүн-үзүн малдарны кышкы ажаалгадан, кышкы одардан чайгы ажаалгаже, одарже шилчидери улуг харыысалгалыг ажыл. Малдар кышкы одардан чайгы одарже шилчиир үезинде продуктулуун кудулатпазын дээш колхозтарның, МТС-териниң, совхозтарның удуртукчулары кол кичээнгейни салыры чугула.

Малдарның чайгы одарладыышкының үлегерлиг чорударда чүүн-даа мурнунда одарларны шын шилип ап, оларны частан өгелээн орай күске чедир чөп ажыглаарын баш бурунгаар планнаары улуг рольдуг. Ынчангаш колхоз, совхоз бүрүзүнүң зооветажылдакчылары мал одарладыышкының планын кылып, үзүн-үзүн малдарның ногаан чемнерни чеже хирени хереглээрин тодарадыр херек. Кышкы-даа, чайгы-даа үеде малдан хөй продуктуну алырда оны эки чемгерер херек. «Инектиң сүү дылында»—деп улустуң үлегер сөзүн малчын бүрүзү утпас үжүрлүг.

Бистиң областың колхозтарында малды одарладып семиртириниң талазы-биле мурнакчы инек кадарчылары хөй. Чижээлээрге, Чөөн-Хемчик районда Сталин аттыг колхозтуң мергежилдиг инек кадарчызы, 1954 чылда Бүгү-эвилелдиң кодээ ажыл-агый делгелгезиниң кижикчизи болгаш ам бо чылын база делгелгениң кандидады болуп турар Ховалыг Тыртык 1950 чылдан өгелээш мыйыстыг бода малды одарладып семирти кадарып келген. 1952 чылда 53 баш мыйыстыг бода малды кадарып, дүн-хүнде баш бүрүзүнде-не ортумаа-биле 1067 грамм немелде дензини чедип алган болгаш 1954 чылда 107 башты 140 хонукта кадаргаш, дүн-хүнде баш бүрүзүнге-ле ортумаа-биле 974 грамм дириг дензи немелдезин чедип ап, ол күрүнеге эки семирти одарлаткан 14 баш мыйыстыг бода малды дужаарга 2570 килограммны баскан, азы бирээзиниң-не дириг дензизи 183—191 килограмм болган.

Ындыг чижектерни өске-даа колхозтарның мал кадарчылары көргүзүп турар. Ол болза, күрүнеге эки шынарлыг эътти дужаарын хандырбышаан, колхозтуң малының баш санын өстүрүнге идигни берип турар. Ындыг-даа болза, малды организастыг одарладып семиртир ажылдың белеткелин областың районнары, колхозтары, совхозтары чаа-ла эгелеп турар. Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Кызыл районнарның колхозтары одарладыр малдарны одар бөлүктеринге үзерин, чайгы одарларны шын ажыглаарының график планын кылырын, чүзүн-чүзүн малдарга одарларны хуваарын, ырак одарларга малчыннар чурттаар майгыннарны, өглерни болгаш культура турлагларын чепсеглеп кылырын мынчага чедир эгелевээнин айтырга-ла колхозтарда мал чайлагладыышкының байдалы билдине бөөр. Ыланғыя Бай-Тайга районнуң колхозтары бо чылдың апрельде бир саар инек бүрүзүнден-не ортумаа-биле үгле 4,4 килограмм, Чаа-Хөл районда Ленин аттыг колхоз 7 айның дургузунда бир саар инектенне үгле 78,6 килограмм сүттү саап ап турар хирезинде, малдың чайгы одарладыышкынынче кичээнгейни салбайн турар.

Ам кол сорулга болза, партия, совет активтериниң, колхозчу-малчыннарның күжүн СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, партия эге организациялары бүгү малдарны чайгы одарларга семиртир одарладырын организастыг чорудар дээш, чөп эвилелдээри болур. Малды одарладырын организастаар дугайында инекчилериниң, саанчыларның, хойжуларның, чылгычыларның, бызаа ажаакчыларының, үчетчиктериниң семинарын МТС-териниң зооветажылдакчылары үе-үеде чорудуп, мал одарладыышкынының чорудуушкунунда четпестерни илередип, шыңгыы хемчеглерни алыры чугула.

Зооветажылдакчылар малдарны одарже үндүрер мурнунда оларны бүгү талалыг шинчип көөрү-биле кады, оларны үзүн-үзүн аайы-биле одар бөлүктеринге шын үзерин организастаары улуг ужур-дузалыг. Саар инектериниң одар бөлүүнүң хемчээлин 100—120 баш, төрүүр хой болгаш өшкүлерни —600—800 баш, а ынчаарга тускай семиртир одарладыры-биле үскен мыйыстыг бода малдарны — 100 — 150, хой болгаш өшкүлерни 1000—1200 баш кылдыр үзүп кадарар.

Малдың продуктулуун бедидери-биле одарлар чанынга тарымал сигеннерни тараан, саар инектерге көк хевээрзин кезип берип турарын колхоз бүрүзүнге организастаар ужурлуг. Ол ышкаш одарларны бөлүк-бөлүк аайы-биле үзүп албышаан, малды серинде дүне одарладыр арганы колхоз, совхоз бүрүзүнге бо чылын калбаа-биле ажыглаар херек. Бо аргаларны бүрүн ажыглап тургаш, колхозтарның, совхозтарның каларчы бүрүзү мыйыстыг бода малдың дүн-хүнде немежир дензизин ортумаа-биле 800—900 граммдан эвээш эвеске чедирер дээш бүгү күжүн болгаш ргаларын үндүрер ужурлуг.

Чайгы үеде малдың продуктулуун бедидерин болгаш одарларны шын организастаарын кадарчылар шиитпирлээр, үгле дээрге инектиң сүткүрү, хойнуң дүкүрү, эъткири оларны семирти одарлаткаңнаан хамаржыр болгай. Ооң-биле кады кадарчыларның күш-ажыл төлевирин оларның кадарган инектериниң берген сүдүнүн, дириг дензизиниң хемчээлин өзугаар санап бөөр деп чүвени утпас херек.

Малдарны чайгы одарларже үндүрерин организастыг чорудуп, малдың баш санын өстүрериниң, ооң продуктулуун бедидериниң талазы-биле күрүне планын чайгылыш чокка ажыр күүседири—СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның, колхозтарның, МТС-териниң удуртукчуларының, ооң тускай эртемниглериниң эң чугула сорулгазы болур. Бо чылын бистиң күрүневиске, чонувуска хөй санныг эътти, сүттү, дүктү болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын пландан ажыр бөөри — СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң онаалгаларын хуусаа бетинде күүседириниң чугула чүүлү болур.

Тыва автономнуг областың бүгү ажылчы чоннарынга—ада-нелерге, колхозчуларга, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш МТС-териниң, тудуг болгаш транспорт организацияларының ажылчыннарынга, албан черлериниң албан-хаакчыларынга

Школалар удуртукчуларының область чөвүлел хуралының киржикчилериниң

К Ы Й Г Ы Р Ы Ы

Эргим эштер!

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бешки беш чыл планының хуусаа бетинде күүселдези дээш, аар индустрияның улам ыңайгы хөгжүлдезиниң хереңге улуг роль Тываның школаларынга онаажып турар.

Партияның болгаш чазактың хүн-бүрүнүң улуг дузаламчызының ачызында сөөлгү чылдарның дургузунда улус өөредилгезиниң хереңге чедишкиннер чедип алдынган. Школаларның четкизи дыка өскен, өөредилгениң шынары болгаш өөреникчилериниң кижизидилгези бедээн, чеди чылдың өөредилгези чорутунган. Ооң черниң башкы кадрлары өскен.

Область школаларының мурнакчы тозан башкылары боттарының чүткүлүг күш-ажылы-биле боттарының өөреникчилериниң долу билиглиин чедип алганнар. Тываның школаларының хөй-хөй доозуп үнүкчүлери чурттуң дээди өөредилге черлерин доосканнар болгаш ам областың улус ажыл-агыйының, культуразының янзы-бүрү участоктарында чедишкинниг ажылдап турарлар.

Моон-биле кады улус өөредилгезиниң хөгжүлдезинде ам-даа хөй-хөй четпестер бар. Чамдык районнарда дыка хөй школа назылыг уруглар өөредилгеже хаара туттунмаан. Хөй-хөй школаларда өөредилгениң шынары чавыс, чамдык таварылгаларда өөреникчилерге Дүрүмнү чөрчүп-үреп турар чоруктар бар.

Школаларның бажыңнарын тударынга, интернаттарга чарыгдалдарга тускайлап турар акша-хөренги бисте чылдың-на чедир ажыглатынмайн турар. Хөй-хөй школаларда септелгелерни шынар чок чорудуп, школаның стол, сандай, парта болгаш өске-даа өөредилге херекселдери база оттулар үүд чедишпейн турар, өөредилге кабинеттери, мастерскаялары, өөредилге-дужулга участоктары тургустунмаан.

Бистер, область школаларының удуртукчулары бүгү-ле өөредилге-кижизидилге ажылдарын үндезини-биле эжиндери дээш, өөредилге чылынга школаларны чедишкинниг белеткээри дээш партияның, чазактың болгаш улустуң мурнунга боттарывыстың харыысалгавысты эки билир бис. Ынчалза-даа, ада-нелериниң болгаш бүгү хөй-ниитинин улуг дузаламчызы бистериниң шуптувуска эргежок чугула. Ада-нелериниң калбак массазы, шефтен турар профэвилел болгаш комсомол организациялары чаа өөредилге чылынга школаларның белеткелинге идепкейлиг киржир дээрзинге идегевишаан, дараазында хүлээлгелерни боттарывыска аллывыс:

1. 1955 чылдың август 15-ке чедир улус ажыл-агый планында бүгү-ле көрдүнген Кызыл хоорайда (№ 10 болгаш № 8 школалар), Эрзин районнуң Эрзинде, Бай-Тайга районнуң Тээлиде, Бай-Талда, Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксында, Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалыкта, Шекпээрде, Аксы-Барлыкта болгаш Дөң-Терезинде чаа школа объектилериниң; Тожу районнуң Ийде, Тес-Хем районнуң Самагалдайда, Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана сумузунда, Өвүр районнуң Хандагайтыда, Торгалыгда болгаш Эрзин районнуң Бай-Дагда башкыларының чурттала бажыңнарының тудугларын доозар болгаш ажыглалга киирер.

2. Август 25-ке чедир Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл, Ак-Туруг, Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана сумузунуң, Улуг-Хем районнуң Арыг-Бажы, Сүт-Хөл районнуң Алдан-Маадыр, Хөр-Тайга школаларны көжүрерин болгаш алгыдыр туларын доозар.

3. Бо чылдың июль 20-те чедир Өвүр, Чаа-Хөл, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарның шаанда көжүртүнген школаларының бажыңнарының долу чаагайжыдылгазын доозар.

4. 1955 чылдың август 10-га чедир бүгү школаларның, интернаттарның болгаш башылар бажыңнарының, дузалаар черлериниң бажыңнарының капитал болгаш агар септелгелерин шуут доозар болгаш күрүне комиссияларынга оларны кончуг эки шынарлыг кылдыр дужаар.

5. 1955 чылдың август 15-ке чедир эдилелге чораан өөредилге номнарын садып алырының планын, школа мебелин болгаш көргүзүг пособиелерин белеткээриниң болгаш септээриниң талазы-биле онаалганы күүседир.

6. Бо чылдың август 1-те чедир черчер Советтери-биле кады школа назылыг бүгү уруглардың хынамчалыг үчүдүн чорудар база бо чылдың сентябрь 1-ден эгелээш оларны өөредилгеже хаара тудар.

7. Школа бүрүзүнүң чанынга өөредилге-дужулга участогун тургузар, өстүрүп турар бүгү-ле культураларның, ыланғыя кукурузаның бедик дужулуңнуң чыылдазын хандырары-биле чайгы үеде өөреникчилерниң дужулга ажылын ол участоктарга организастаар.

8. Бо чылдың июль 25-ке чедир школа бүрүзүнүң болгаш башкы бүрүзүнүң чылда оттулар курлавырларын хандырар.

Өөредилге чылынга чедишкинниг белеткелге болгаш өөредилге-материалдыг базаны быжыглаарынга үндезилээш, бистер область школаларының удуртукчулары школа иштинин контролун бүгү хемчег-биле күштелдирер, башкылаашкынның болгаш урок бүрүзүнүң шынарының эртем-техникиг деңнелин бедидер, база маңаа үндезилээш, чаа 1955—56 өөредилге чылында өөредилгениң шынарын бедидерин чедип алыр, ада-нелер ортузунга педагогика пропагандазын калбартыр, өөреникчилериниң коммунистиг кижизидилгезин чедишкинниг боттандырар төлээде бүгү күжүвүстү болгаш боттарывыстың бүгү билиивисти салыр бис.

Школаларның өөредилге-материалдыг базазын быжыглазары-биле холбашкан бүгү-ле айтырыгларны шиитпирээринге идепкейлиг киржиринче, 1955—1956 өөредилге чылынга чедир школаларның үлегерлиг белеткели дээш шефтен турар будурүлгелериниң, колхозтарның, албан черлериниң база чер-чер Советтериниң, районнарның калбак соцчарыжы калбартырынче, бүгү улустуң хереңге — башкыларның чедишкиннинг ажылынга, өөреникчилериниң өөредилгезинге болгаш амыдыралынга эргежок чугула бүгү байдалдарны тургузарының хереңге боттарының салыышкының киирериниче областың бүгү ажылчы чоннарын кыйгырып тур бис.

Областың партия организациязының удуртулгазы-биле, областың ажылчы чоннарының хүн-бүрүнүң идепкейлиг дузаламчызы-биле Тываның школалары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының бистиң мурнувуска салганы харыысалгалыг сорулгаларны алдарлыы-биле күүседир дээрзинге быжыг бүзүрелди илередип тур бис.

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИ.

Эш Н. Н. Яковлевти Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң

Ч А Р Л Ы Ы

РСФСР-ниң эртемниң алдарлыг ажылдакчызы, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Н. Н. Яковлевтин төрүүгүнген хүнүнден бөөр сезен беш хар харлаанын база эртем болгаш педагогиктиг ажыл-чорудулгазының алдан чыл болганы-биле холбаштыр, геология эртемниериниң хөгжүлдезиниң талазы-биле ооң алдар хавыязын демдеглевишаан, Николай Николаевич Яковлевти Ленин ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль
1955 чылдың май 14.

Чогаалчы М. А. Шолоховту Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң

Ч А Р Л Ы Ы

Чечен чогаал литературазының талазы-биле шылгарангай алдар-хавыязы дээш, төрүүгүнген хүнүнден бөөр бежен хар харлаанын-биле холбаштыр чогаалчы Михаил Александрович Шолоховту Ленин ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль
1955 чылдың май 23.

Кукуруза тарылгазы организастыг чоруп турар

Бай-Тайга районнуң кодээ ажыл-агый артельдериниң ажыл-ишчилери болгаш машина-трактор станциязының механизаторлары тараа культураларының тарылгазын дооскаш, кукуруза тарылгазынче киришкен. Кукуруза тарылгазының баштайгы хүннери багай эвес түннелдерни көргүскен.

«Мурнакчы» колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Доржулдай) кукуруза тарылгазын чорудар 32 кижи составтыг тускай звенону тургускан турган. Звено бо чылын 65 гектар кукуруза тарыыр тургаш, ооң белеткелин эрте чоруткан. Звенонуң удуртукчузу комсомолчу эш Назын кукуруза тарыыр черинге күр черлери белеткеп андарган, май 18-те кукуруза тарылгазынче киришкен. Звено ол хүн 6 гектарны дөрбелчин-уяланчак арга-биле кукуруза олуртур хол херексели-биле тарып олуртган. Дараазында хүн 11 гектарны тараан. Кукуруза тарылгазынга звенонуң кежигүннериниң эштер Бүжүшаа, Биченчигеш, Шыырап, Анай олар бедик көргүзүгү чедип ап турарлар.

Район организациялары шефке алган колхозтарынга улуг дузаны көргүзүп турар. ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Холодковага удурткан комсомолчу-аныяктар «Дөң-Терек» кодээ ажыл-агый артелиниң кукуруза тарылгазынга дузалажып турарлар. Комсомолчулар чоокта чаа колхозтуң 4 гектар кукурузазын дөрбелчин-уяланчак арга-биле кукуруза олуртур хол херексели-биле олуртуп тараанар. Колхоз 25 гектар кукуруза тарыыр планын 50 гектар чедирер деп сорулга салып алгаш черин бүрүн белеткеп алган. Колхозта кукуруза тарылгазы организастыг чоруп турар.

Молотов аттыг болгаш Сталин аттыг кодээ ажыл-агый артельдери кукуруза тарылгазынга багай эвес белеткентеш, кукуруза тарылгазын организастыг эгелээннер.

Районнуң колхозчулары кукурузаның чайгы ажаалгазын бо чылын бир дугаар эртирерлер. Ынчангаш сорулга үүл дээрге, кукурузаның чайгы ажаалгазының талазы-биле тайылбыр ажылын калбартыры болур.

Чарыштың түннели

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» кодээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы ажылының аайы-биле эвээн каш бөлүктер кылдыр тургустунган. Бөлүктер арызында чарыштыг. Эш Дестилдей удурткан 8 кижи составтыг бөлүк бир ай ажыг үениң дургузунда 5 чурталга бажыңны тудар тургаш, 7 бажыңны туткан, ыланғыя тудуг ыяжы кескен 25 гектар черниң хамык будуктарын аштап арыглаан. Колхоз баштаар чери тудуг бригадазының чарышка мурнакчы болган ол бөлүүнге шилчиир кызыл тукчугаш тывыскан.

Эштер Байыр, Маңнай-оол оларның удуртканы ийи бөлүктер 3—3 бажыңны туткаш, ай онаалдазын бүрүн күүсеткен. Эш Севилбааның удуртканы чазанылга бөлүү 100 парник рамаларын, 22 соңга рамаларын, 60 кезек эжик чаактарын болгаш элээн хөй оруннарны, сандайларны, столдарны база кылган. Тудуг бригадазының программазында ажылдап турар 6 кижи үш неделяда 2700 кезек кылын, чуга манзыларны дилген. Тудуг бригадазының кежигүннери социалистиг чарыштың моон соңгаргы эки үре-түннели дээш улам-на кызымак ажылдаары чугула.

Малчыннарның чедишкини

Кызыл районда «Тиилелге» колхозтуң малчыннары СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң доктаалын таныжып тура тодаргай, улам бедиткен хүлээлгелерни алган. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектен карышпайн турар. Мал менди болгаш хүр чыл ашкан. Амга чедир оолдатынган чаш мал чидириг чокка алдынып турар.

Кадарчы эш Опай-оол бодунда быжыглатынган төрүүр 373 хоюндан 410 хураганнарны өстүрүп алырын хүлээнген, а херек кырында төрээн 266 хойдан 306 хураганнар алдынган. Ол ышкаш эш Бугалдай 246 хоюндан 296 хураганнарны, чылгычылар эштер Айыр, Хая олар 120 белериниң кулуннарын бүрүн доруктуруп алган.

Чер болгандан

Таңды районда «Кызыл партизан» колхоз бо чылын 90 гектар кукуруза тарыыр планныг тургаш, дөрт хүн иштинде 95 гектарны тараан. Агроном эш Смирновтуң көргени-биле алырга ажылдаанының шынары эки болган, 83 гектарны калбак одуруглуг арга-биле тараан. Колхозчулар ам кичээнгейни ногаа болгаш картофель олуртулгазынче үгландырган.

* * *

Чадаананың автотранспорт конторазы чаа гаражының тудуун эгелээн. Адаккы каъдынга септелге мастерскаязы база турар, а кырында каъды контора болур. Тудугну эш Шимит удуртуп, ону күзүн ажыглалга киирери дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Ооң ынай АТК-ның ажылдакчыларынга сес өг-бүле чурттаар чаа бажыңның тудуу база шалыпкын кылдыныр турар.

* * *

Каа-Хем районда «Ленинчи орук» колхозтуң сүт-бараан фермазы дужулга болдуруп 11 инектерни түскай азырап эгелээн. Ооң үр эвес үе иштинде туннелиниң көргүзүкени болза, «Катя» деп шоалыг инектиң сүү 5-тен 10 литр бедээн, «Милканың»—ийи ажыг катап көвүдээн, «Галя»—2 литрни немээн. Силос, сула далганы, өске-даа немелде чемнерни берип, ажаалданы улам экижидип турар. Мал чеми культураларны хөйнү белеткээринче колхоз улуг кичээнгейни салып турар.

* * *

Чоннуң материал-культурлуг амыдыралы улам-на байлак чаагайжып турарын оларның садып алышкынының бедээни база херечилеп турар. Бин-Хем районнуң магазиннеринден бо чылдың үгле баштайгы дөрт айларында безин 14 мотоциклдер, 35 чадаг тергелер, дааранар 45 машиналар, элээн хөй хол шактары садып алдынган. Ол ышкаш эрткен чылын хуудаа бажыңнар тудуп алырына 40 кижи узун хуусаалыг чээли алган, олардан 30 кижи чаа, көрүштүг бажыңнарны кылып алган.

* * *

Тес-Хем районда Молотов аттыг колхозтуң Көкпел-Талда сүт-бараан фермазында 110 инек бар, оон 46 инек төрээн, олардан 39 инекти быжаазынган чарып сааредип алган. Сүттү көвүдедир сорулга-биле хүнде 3 катап саалданы чорудуп турар. Хүнде үгле 4 литр сүт берип турган одарда чурт инектери ам 7 литрдеи хөй сүттү берип турар апарган.

* * *

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунда ажылдап турар № 1 болгаш № 2 трактор бригадалары часкы тарылганы эрте, бедик агротехниктиг негелделер ёзугаар доосканы, чайгы чер ардарылгазынче шилчээн. Эш Золотухинниң бригадазы — 13526 гектарны, эш Маковкиниң — 11 хүн 357 гектарны андарган, план ажыр күүсетинген. Эвлечет нормазын 150—200 чедир күүседип турган Куулар, Хуураккай ышкаш трактористер хөй.

Малдың продуктулуун бедидеринге

Таңды районда «Революциянның чалбыыжы» колхоз 1954 чылда мал өстүрериниң күрүне планын ажыр күүсеткен. Малынга чем суурну хынамчалыг белеткеп, кажаа турлагны чылыгдап, ажаалдаже улуг хайгааралды салганындан кыжын мал менди болгаш хүр чыл ашкан.

Моон-биле кады уксаанны эжиндери продуктуну бедидеринге чугула айтырыг. Колхоз баштаар чери ол талазы-биле боттуг хемчегларни ап чоруткан. Колхозтуң амгы 3430 ажыг хою шупту каракуль уксаалыг. Дүк болгаш үнелиг кештер бөөринге ол колхоз областа көскү черни эелеп турар.

Ниитиниң малын өстүрериниге, продуктулуун бедидеринге дужулгалыг малчыннар колхозта хөй. Болунда быжыглаан 14 инектериниң бирээзинден-не эрткен чылын ортумаа-биле 1400 литр сүт алган саанчы Т. Шведованың ады областа безин сураглыг.

Бо чылын төрээн 487 хоюндан 495 хураганнарны алган Кунгаа, мал ажылынга 15 чыл болган Кенчей, дужулгалыг чылгычы Марчын-оол ышкаш мурнакчыларны хөйнү демдеглеп болур. Фермаларда хөй күш негетинер ажылдарны механизастаар хемчеглерни улам-на чугулага көрүп турар.

Механизаторларның чаа бөлүү

Кодээ ажыл-агый механизациязының область училищезин механизаторларны чаа бөлүүн белеткеп үндүрген. Училищени доозуп үнген 94 кижиниң арызында трактористер, машинистер, механиктер болгаш комбайнёрлар бар.

Механизаторлардан 6 ай хуусаалыг курсту дооскан Н. Мундаев, Ш. Девек, Б. Яковлев, С. Артына болгаш чыл хуусаалыг курсту дооскан С. Шулуу, А. Жаров олар училищени эң эки доосканнар.

Область школаларының директорларының бирги чөвүлел хуралы

Чоокта чаа Кызылдың Сталин аттыг культура Бажыңынга областың школаларының директорларының бирги чөвүлел хуралы болуп эрткен. Оон ажылынга школалар директорлары, районо эргелекчилери, райкүүскомнарның оралакчы даргалары база партия, совет болгаш комсомол активтери киришкен.

Чөвүлел хуралга «1955—1956 чаа өредилге чылынга школаларның белеткелиниң дугайында» илеткелди облкүүскомнуң даргазының оралакчызы **Х. А. Анчима** кылган.

Коммунистиг партия болза, бүгү социалистиг экономиканы чедишкиниг хөгжүдериниң үндезини —аар индустрияны колдады хөгжүдеринче болгаш көдээ ажыл-агайның бүгү адырларының күчүлүг көдүрлүүшкүнүнче бүгү улустуң күжениишкинин угландырып турар. Бүгү улустуң ол чугула сорулгазын шиитпирлээринге бистиң школаларывыс болгаш улус өредилгезиниң бүгү ажылдакчылары идепкейлиг киржир ужуруун дээрзин илеткелчи демдеглээн.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң доктаамал дузаламчызының ачызы-биле Тывага социал-экономиктиг улуг чаартылгалар болган. Оон-биле чергелештир тыва улустуң культуразы чечектелип, чыл келген тудум-на улус өредилгези сайзырап турарының тодаргай чижектеринге илеткелчи доктаап чугаалаан. Обласка 1948 чылдан эгелеп бүгү ниитиниң эге өредилгезин чоруткан болгаш, а 1951 чылдан бүгү ниитиниң чеди чыл өредилгезин боттандырып турар.

Илеткелчиниң оон ыңай улчамылап чугаалааны болза:

— Областа улус өредилгезинге бюджеттиң акшаландырыышкыны чыл санында өзүп турар. 1955 чылда ол сорулгага ажыллаары-биле 69 миллион ажыг рубль өрдүнген, ол болза, область бюджединиң хөй кезии болуп турар.

Областың школаларының материалдыг базазы быжыглып , өереникчилериң саны чыл бүрүде өзүп турар. Амгы үеде бисте ажылдап турар 52 эге, 72 чеди болгаш 22 ортумак школаларда 30 муң ажыг өереникчилер хаара туттунган. 74 школаларның чанында интернаттарны тургускан, ында 7450 тыва уруглар күрүнениң долу хандырылгазында кирип турар.

Тывага совет эрге-чагырганың чылдарында совет интеллигенцияның мурнакчы отряды—улустуң башкыларының саны дыка өскен. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары, өзүп олурар аныяк салгакчыларны бижиглеринде бүдүг мастерлер—башкылар өзүп үнүп турар. Оларның арызында РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, ССРЭ-ниң Дээди Советинин депутады Дукежек, эштер: Морозова, Өлчей, Плюснина, Турусова, Плендеев, Чүсүкей, Прудникова, Ондар болгаш оон-даа өскелер бар. Өредилгениң бирги чылында 90 башкылар боттарының башкылап турар эртемнинге өредилгениң эки түннелин чедип алганнар. Уругларны өредип, кижизидериниң хөрээнге чедишкининг ажылдааны дээш бистиң областың 152 башкылары Совет Эвилелиниң орденнери болгаш медальдары-биле шаннатканнар.

СЭКП-ниң XIX съездизиниң шиитпирин боттандырбышаан, хөй-хөй школалар партия организацияларының удуртулгазы-биле школаларның өредилге материалдыг базазын быжыглаарынга болгаш уругларның чедишкининг өерениринге таарымчалыг байдалдарны тургузарының талазы-биле өлөөн чедишкиннерни чедип алганнар. Аңаа Туран чеди чыл школазы (директору эш Мучаев), Сосновка чеди чыл школазы (директору эш Мешкова), Бай-Хаак ортумак школазы (директору эш Михайлюк), Ак-Туруг школазы (директору эш Сыч) болгаш оон-даа өскелерни киирип болур.

Ол школалар үргүлчү арыг-силиг, чылыг болуп турар. Оларның турар черлериндe школа назылыг бүгү уруглар өредилгеде хаара туттунган. Ында башкылаашкынны бедик эртем-теоретиктиг деңнелге чорудуп, политехниктиг өредилгениң айтырыгларын чедишкининг шиитпирлеп турар.

Чамдык чедишкиннер-биле чергелештир улус өредилгезиниң органнарының ажылында улуг четпестер бар. Ылаңгыя кол айтырыг—бүгү ниитиниң ыныавыла чеди чыл өредилгезиниң дугайында хоойлуну олар багай күүседип турар. Бо өредилге чылында школа назылыг 3638 уруглар өредилгеге хаара туттунмаан. Бүгү ниитиниң ыныавыла өредилгезиниң дугайында хоойлуну Барыын-Хемчик, (районо эргелекчизи Эмер-Сарыг), Чөөн-Хемчик, (районо эргелекчизи Дагба-Доржу), Улуг-Хем (районо эргелекчизи Самойлов), Бай-Тайга районнарында каржызы-биле үреп турар. Ындыг чоруктуң кол чылдагааны хамыктың мурнунда школа назылыг уругларның учёдунуң багай болуп турарында. Көдээ Советтер болгаш өске-даа хөй-ниитиниң организациялары шак мындыг шыдажыр аргажок чоруктуң хажыызында туруп турарлар.

Бүгү ниитиниң өредилгезиниң хоойлузунуң күүселдезиниң четпес болуп турарының база бир кол чылдагааны өредилге чылының дургузунда хөй-хөй өереникчилериниң кичээл шагы үзүп турарында. Шак ындыг чижектер Суг-Аксының ортумак школазында (директору эш Шоев), Кызыл-Мажалыктың ортумак школазында (мурнундагы директору Кунгаалай) болгаш оон-даа өске школаларда бар. Бо өредилге чылында Кызыл-Мажалык ортумак школазының 9-ку клазының 17 өереникчилери өредилгезин шуут кагганы өз школаның дирекция чериниң болгаш ында хөй-ниити организацияларының харыысалга чок, сагыш амыр чоруун көргүзүп турар.

Өереникчилериң кичээл үзер болгаш озалдаар чоруктарындан база башкылаашкынның куду деннелдиг болуп турарындан дыка хөй школаларда өредилгениң деңнели куду болуп турар. Чижээ, Хөндергей, Чааты, Хову-Аксы, Шуй, Шекпээр, Үрбүн школаларында өредилгениң шынары онза багай болуп турар.

Школаларны чаа өредилге чылынга чөгүүр өйүнде белеткээри чугула ужур-дузалыг айтырыг болур. Амгы үеде школаларның болгаш башкылар чурттаар бажыңнарының тудугларының ажылын боттандырып турар. Ындыг болза-даа Тес-Хем, Суг-Хөл, Улуг-Хем болгаш өске-даа чамдык районнарда эрткен чылдарда-ла эгелээн тудугларны амдыгаа чедир дооспаан. Чижээ, Кызыл-Мажалык школазының 1945 чылда эгелээн тудуу бо хүнге чедир доозулбаан.

Барыын-Хемчиктиң, Чаа-Хөлдүң, Суг-Хөлдүң, Улуг-Хемниң, Тес-Хемниң райкүүскомнары болгаш улус өредилгезиниң килдистери база чамдык школаларның директорлары школаларның тудугларының хөрээн шыңгыызы-биле көрбейн турар.

Чамдык районнарда школаларның бажыңнарының септелгезин организастайрын кончуг багай чорудуп турар. Эрткен чылын Барыын-Хемчик районнуң Шекпээр школазының столоваязын чөгүүр өйүнде септевээни-биле өереникчилер ноябрьның 15-ке чедир даштыгаа чемненип турганнар. Суг-Хөлдүң Булуң-Теректиң, Чаа-Хөлдүң, Бай-Тайганың, Эрзиниин, Ийменин болгаш өске-даа өлөөн хөй школалар өредилге чылының эгезинде кичээлдер эгелээринге белен эвес турганнар. Дыка хөй школаларның капитал септелгезин смета чокка чорудуп турар. Ол ышкаш чамдык директорлар сан-хөөнүн чурумун каржызы-биле үрээр чорукту болдуруп, ажыр чарыгаашкынарны кылгылаан. Ындыг чоруктарны Чаа-Хөлдүң болгаш Суг-Хөлдүң чамдык школаларының директорлары кылып турар.

Школаларның эдилел-хөрөкселдерин белеткээриниң болгаш оларны септээриниң талазы-биле ажылда улуг четпестер бар. Эрткен чылын чамдык школалар парталар, самбыралар, столдар, сандайлар-биле долу хандыртынмаан.

Областың чурт үлетшүү болгаш оон бүдүүлгелери школаларны четчир санныг хөрөкселдер-биле хандырар дугайында сагыш салбайн турар. Кызылдың эт-хөрөкселдер кылыр фабриказы бо өредилге чылында 1400 парталар белеткээр турган, чүгле 975-ти белеткээн. Ынчангаш парталарны Красноярск хоорайга барып чагыыр үжүрга таварышкан.

Көдээ Советтер, районолар чыл санында чамдык школаларга ыяш белеткээриниң ажылын эскет чокка эрттирип турар. Чөөн-Хемчиктиң, Суг-Хөлдүң, Өвүрнүң болгаш Тожунуң 12 школалары эрткен өредилге чылының эгезинде-ле оттулар ыяш-биле хандыртынмааны-биле кыжын кичээлдер үстүн турган. Маңаа чүгле школалар директорлары эвес, чамдык колхозтарның баштаар черлери база бүрүүлүг. Чүге дээрге, олар ыяш белеткээр талазы-биле школалар-биле чарган керээзин күүсетпээннер.

Обоно болгаш чамдык районолар школаларны өредилге номнары болгаш көргүзүлге материалдары-биле хандырар дугайында багай сагыш салып турарлар. Дыка хөй школаларда өредилгениң куду болуп турарының бир чылдагааны ында. Физиканың талазы-биле приборлар, химиниң талазы-биле реактивтер чедишпейн турар. Ол хамаан хөй чамдык школалар-биле чергелештир улус өредилгезиниң органнарының ажылында улуг четпестер бар. Ылаңгыя кол айтырыг—бүгү ниитиниң ыныавыла чеди чыл өредилгезиниң дугайында хоойлуну олар багай күүседип турар. Бо өредилге чылында школа назылыг 3638 уруглар өредилгеге хаара туттунмаан. Бүгү ниитиниң ыныавыла өредилгезиниң дугайында хоойлуну Барыын-Хемчик, (районо эргелекчизи Эмер-Сарыг), Чөөн-Хемчик, (районо эргелекчизи Дагба-Доржу), Улуг-Хем (районо эргелекчизи Самойлов), Бай-Тайга районнарында каржызы-биле үреп турар. Ындыг чоруктуң кол чылдагааны хамыктың мурнунда школа назылыг уругларның учёдунуң багай болуп турарында. Көдээ Советтер болгаш өске-даа хөй-ниитиниң организациялары шак мындыг шыдажыр аргажок чоруктуң хажыызында туруп турарлар.

Школаларывыстың интернаттарында сандаргай байдалдар туруп турар дээрзин дорттуг-биле чугаалаар херек. Чижээ, Кызыл-Мажалыктың, Тээлинин, Суг-Хөл районнуң Алдан Маадыр школазында интернаттар арыг-шевер эвес болгаш ында чурттаг турар уругларның идик-хевин чөгүүр өйүнде солувайн турар. Интернаттарны чаа өредилге чылынга үлегерлиг белеткээри улус өредилгезиниң органнарының чугула сорулгазы болур.

Амгы үеде бистиң мурнувуста ийи кол сорулга туруп турар. Ол болза, экзаменнерни организастыг эрттирери болгаш школаларны 1955—56 чаа өредилге чылынга чедишкининг белеткээри болур. Ынчангаш бистер бодувустуң бүгү күжүвүстү олче угландырар ужурлуг бис.

Облоно болгаш районолар башкы кадрлар-биле ажылды багай чорудуп турар. Оон ужурундан эрткен чылын 70 ажыг башкылар областан үнүп чоруткан, ынчыг-ла улуг чылдагаан чокка 500 хире башкыларны бир райондан өске районнарже солуштуруп чоруткулаан. Улус өредилге органнарының удуртур кадрларын ажыл-херекчи политиктиг шынарын барымдаалап шилип алырының талазы-биле ажылда улуг четпестер бар.

«Снабпростуң» базазы, башкылар билин бедидер институт, башкы училищезин, районнарның башкылар кабинеттери, аныяк техниктериң болгаш натуралистериин станциязы дээн ышкаш чугула организацияларның ажылын эжиждер дугайында чөгүүр хемчегни Облоно (эргелекчизи эш Болдур-оол, оралакчызы эш Курченко) албайн турар.

* * *

Эш Анчиманың илеткелиниң сөөлүнде саналдар эгелээн.

Бир дугаарында Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг № 1 школазының директору эш **Мареева** санал бергеш, оон чугаалааны болза:

— Өредилге чылының баштайгы үлүүнда бистиң школадан дыка хөй өереникчилер кичээл шагы үзүп, кошкак өредилгелиг болганнар. Ылаңгыя ол чорук 8 «б» класста хөй болуп турган. Ол ышкаш 6 классан база-ла өлөөн каш өереникчилер сан талазы-биле багай демдеглиг болганнар. Бо дугайын бистер башкылар совединге тускай чугаалашкаш, тус-тус класс башкыларының кичээлдеринге олуржуп, аңаа чогүүр анализти берип, ылаңгыя математика кичээлин амыдыралга холбаштыр солун кылдыр эрттирип, чугула хемчегларни эп чорудуп канывыстан чугаар эки түннелди чедип алган бис. Ынчангаш өредилге-кижизидилгелиг ажылды чорударынга башкылар коллективи болгаш ада-иелер улуг күш болуп турар.

— Бистиң районнуң школаларының өөренир класстары болгаш башкыларның чурттаар бажыңнары чедишпейн турар. Областың база районнуң сан килдистери школага чаа немелде тудуглар тударынга сметага акша бербейн турар. База бисте башкы кадрлар кончуг чедишпес. Районнуң школаларында ортумак эртемниг башкылар безин ховар. Хандагайты ортумак школазында дооспаан дээди эртемниг чүгле чаңгыс математика башкызы бар. Ол школаның 5—6—7—8 класстарында математика кичээли бир неделяда 60 шактыг. Башкы училищезинин 2-ги курзунда бот-өредилге-биле өөренип турар эге школа башкызы 5—6 класстарның сан эртемин башкылап турар. Ынчангаш областың улус өредилге килдизи биче хайгаарал салбас, бисти үүтүп турар—деп, Өвүр районнуң улус өредилге килдизиниң эргелекчизи эш **Биче-оол** чугаалаан.

Бызыл районнуң Черби чеди чыл школазының директору эш **Зибиров** школа чаныныңдуржулга участогунда аныяк натуралистериң ажылының эки түннелдиин, бо чылын олар кукурузаны болгаш тараанның, ногаанның бүгү культураларын база хөй санныг чүүл-бүрү ыяштарны олуртканыны чугаалавышаан, школаны чаа өредилге чылынга белеткээринге районнуң партия, совет органнарының болгаш колхоз баштаар черинин сагыш салбайн турарын, шүгүмчүлээн.

СЭКП обкомунуң школа килдизиниң эргелекчизи эш **Горелов** школаларда политехниктиг өредилгениң кошкак чоруп турарындан өереникчилер көдээ ажыл-агый-биле таныш эвес болуп турарын демдеглээн. Дыка хөй школаларның башкылары СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалын өереникчилерге таныштырбаан. География кичээлдеринге көдээ ажыл-агайны сайзырадырының айтырыгларының дугайында башкылар кандыг-даа тайылбыр бербейн турар. Ылаңгыя химиниң, физиканың кичээлдерин кандыг-даа дуржулга, көргүзүг хөрөкселдери чокка эрттирип турган башкыларны демдеглээн.

Мораль талазы-биле будулуп, арагага хандын, шош-содаа кылып чоруур башкыларның аттарын эш Горелов бодунуң саналынга тодаргай айтып, шүгүмчүлээн.

Өереникчилериң арыг-шевер кадык-шылынче кошкак кичээнгейни салып, ылаңгыя интернатта чурттаг турар өереникчилериң идик-хеп, орун-дөжээн солувайн турарын областың санитар эпетстанциязының кол эмчизи эш **Сахаров** чугаалаан. Чамдык школаларда күш-культура кичээлдери аңаа-ла ат чолап, эрегей байдалда эртип турарын оратор айыткан.

Бызыл районнуң улус өредилге килдизиниң эргелекчизи эш **Шагдыр** бүгү школаларның чанында дуржулга участоктарын тургускан болгаш бо талазы-биле эки түннелдиг ажылды чедип алыр дээш, чогуур хемчегларни ап чорудуп турарын чугаалааш, келир өредилге чылының одаар үүлүн школалар чаныныңче сөөртүр ажылдың багай чоруп турарын болгаш өредилге номнарының чедишпейн турарын демдеглээн.

Бызылда күрүнениң башкы институдунуң башкызы эш **Метляева** институтта бот-өредилге-биле өөренип турар башкыларның дугайын чугаалааш, кышкы, чайгы секцияларга чедишкининг белеткеннеш, экзаменнерни эки, кончуг эки демдектер-биле дужаап турар башкылар эштер Дардаш, Сайн, Чүлдүм болгаш өскелериниң-даа аттарын демдеглээн. Чаңгыс курска хөй чылдар иштинде улаштыр олуруп, дараазында курсче шилчивейн турар башкыларны база чугаалаан. Оон аңгыда эш Метляева улус өредилге килдистери школаларга очулдурукчу башкылар томуйлаарда ол талазы-биле өөрөгжил чок кижилер томуйлап турарын шүгүмчүлээн. Дээди эртемниг национал тыва башкы кадрларны хөйү-биле белеткээриниң чугулазын эш Метляева онзалап айыткан.

Дылдын, литератураның болгаш төөгүнүң тыва эртем-шинчилел институдуну тыва областың улус өредилгезиниң хөрөнге өлөөн улуг ужур-дузалыг ажылдарны кылып, школаларга болгаш тускай өредилге черлеринге хөрөктиг номнарны, статьяларны үндүргенин база бо талазы-биле чаа-чаа белеткел ажылдарын чорудуп турарын ол институттуң эртем ажылдакчызы эш **Сат** чугаалаан.

— Бистиң районда башкы кадрлар талазы-биле ажыл онза багай. Чартык чылдың дургузунда районнуң школаларындан 6 директорлар, 7 өредилге эргелекчилери халашканнар. Бо дээрге областың улус өредилге килдизиниң башкы кадрлар-биле ажылды багай чорудуп турарының тодаргай фактызы болур. Школаны чаа өредилге чылынга белеткээр талазы-биле ажылга СЭКП райкому болгаш райкүүском биске багай дузалап турар. Ылаңгыя райкүүском бистиң школага дуза чедирер болуп шиитпир, аазаашкын үнүргеш, ону хөрөк кырынга күүсетпейн турар. Харын-даа райкүүскомнуң даргазының оралакчызы бистиң школага чаңгыс-даа көөп көрбээн—деп, Бай-Тайга районнуң Бай-Тал ортумак школаның директору эш **Конга** шыңгыы шүгүмчүледи кылган.

ВЛКСМ обкомунуң школа килдизиниң эргелекчизи эш **Солонинкина** школачыларның чайгы дыштанылгазын эки эрттирерин чугаалааш, багай өредилгелиг комсомол, пионер кежигүннери чамдык школаларда хөй болуп турар чорук ол школаларда комсомол, пионер организацияларының ажылының четпезин хөрөчилеп турар дээрзин демдеглээн. Ол ышкаш чамдык пионер вожатыйлары боттарының онаашкан ажылынга харыысалга чок болгаш пионер ажылын билбес болуп турарының чөгенчиин чугаалаан.

Эрзин районнуң Эрзин ортумак школазының директору эш **Шактар-оол** санал берген, школаның, интернаттың, башкылар бажыңнарының бо чылгы септелгезинче болгаш чаа школаның тудуун бүгү хереглелдиг материалдар-биле болгаш ону смета-биле четчир кылдыр хандырарынче улуг кичээнгейни салыр областың улус өредилге килдизиниң дилээн.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш **Тока** чөвүлел хуралга санал берген. Эш Тока бодунуң чугаазында өредилге-кижизидилгелиг ажылдарның болгаш школаларның мурнунда туруп турар чугула сорулгаларны айыткан.

Оон аңгыда эш **Болдур-оол** (областың улус өредилге килдизиниң эргелекчизи), эш **Бегзи** (башкылар билин бедидер институттуң директору), эш **Антипина** (аныяк натуралистер станциязының директору), эш **Михайлюк** (Бай-Хаак ортумак школазының директору), эш **Самойлов** (Улуг-Хем районнуң улус өредилге килдизиниң эргелекчизи) болгаш өске-даа эштер санал бергеннер.

Хуралдың киржикчилери тыва автономнуг областың бүгү ажылчы чоннарынга — ада-иелерге, колхозчуларга болгаш МТС-териң ажылчын, албан-хаакчыларынга чаа өредилге чылынга школаларны чедишкининг белеткээриниң кыйгырыын үндүргеш, хүлээп алганнар.

Ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер— солуннуң чөлөңгиижи

Солунга киржиринче калбак автор коллективин хаара тудары, ажылчын, көдээ корреспондентилерниң идепкейлиг болгаш эгелекчи чоруун хөгжүдери бистиң редакция аппарадывыстың ажыл-чорудулгазының чугула черин эзлеп турар. Солуннуң ажылын бедик шынарлыг кылырының бүгү-ле аргалары тургустунган.

Редакцияга чагаалардың көөп турары чылдың-на өзүп турар. Чижээ, 1953 чылдың дургузунда 1000 хире чагаалар, 1954 чылда—1300, а 1955 чылдың бирги кварталының дургузунда 300 ажыг чагаалар келген. Ам үеде редакция доктаамал харылаалыг ажылдап турар чүс ажыг ажылчын болгаш көдээ корреспондентилерлиг. Оларның аразында бижикчилер эштер С. Кызыл-оол, Х. Торжу, М. Чимбин, М. Маадыр-оол, Мыңгыр-оол олар эң идепкейлиг болуп турарлар.

Редакцияның ажылдакчы бүрүзү штаттан дашкаар автор активин хаара тударын, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер-биле ажылды бодунуң чугула сорулгазы кылдыр саналаан турарын чедип ап турар бис. Колхозтарга баргаш, бис ажылчын болгаш көдээ корреспондентилерге редакцияның ажылын таныштырып, оларның кичээнгейин хүннүң эң чугула айтырыгларынче угландырып турар бис. Автор активин солуннуң ажылынче хандыып киирер сорулга-биле 1955 чылдың апрельде ажылчын болгаш көдээ корреспондентилериниң база номчукчуларының конференциязын эрттирген. Ол хемчег редакцияның ажылынче 40 хире активчилерни хандыып киирер арганы берген.

Четпестерни илередип турар чүүлдерни парлааш, редакция херекти туюлунга-чедиреринче сагыш салып, эргежок чугула хемчегларни ап чорударын чедип ап турар. Солуннуң алдар-хүндүзүн быжыктырып, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилериниң идепкейин ол көдүрүп турар. Ындыг болза-даа редакцияның ажылында четпестер хөй. Солуннуң арыннарында культура-чырыдыышкын албан черлериниң, школаларның, медицинаның ажылчорудулгазын болгаш мурнакчылларның дуржулгазын нептередирин эвээш чырыдып турар.

Солуннуң ажылында ол четпестер болза, оон ажылынга көдээ ажыл-агайның тускай эртемниглериниң, башкыларның болгаш эмчилериниң сула киржип турарыбиле тайылбырлатынар. Бо талазы-биле редакция база-ла буруулуг. Оон-биле кады интеллигенцияның өлөөн хөй төлөөлекчилери, оон иштинде көдээ ажыл-агайның Тыва дуржулга станциязының директору эш Кызыл-оол, Чадаана МТС-тиң директору эш Толпин, МТС-тиң кол зоотехниги эш Кудрявцева, кижи эмнелгезиниң көөр эмчизи эш Александрова редакцияның хөй удаагы дилеглери турла-ла, район солунунуң арыннарында чүүлдер бижиринден чайлап турган дээрзин демдегледе чогуур.

Редакция оон дугайын СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Кызыл-оолга хөй удаа дыннадып турган, оон дугайын партияның район комитединиң секретары база билип турган. СЭКП райкому солуннуң ажылынга ам-даа эвээш кичээнгей салып турар чорук хомудаачыг. Райкомнуң секретарылары эштер Дилгижек болгаш Горшков олар бистиң коллектививистиң ажылын барык сонуургавайн турарлар, олар редакцияга келбейн турарлар. Солуннуң шүгүмчүлелдерин партия райкому база-ла четпес деткип турар.

Бистиң полиграфтыг базавысты быжыглаары эргежок чугула. Үжүктер болгаш өске-даа чамдык полиграфтыг материалдар чедишпейн турар. Областың культура эргелелиниң полиграфия килдизинден (эш Степанчук) каш удаа дилег кылзывыссадаа, кичээнгей салбайн артырып турар.

Партия болгаш чазак көдээ ажыл-агайны улам ыңай көдүрериниң талазы-биле канчаар-даа ажок улуг сорулгаларны салган. Ол сорулгаларның амыдыралда боттанып турарын редакция доктаамал чырыдып, мурнакчы дуржулгаларны нептередип, четпестерни шүгүмчүлээр ужуруг.

М. СЕВЕН,

«Ленинчи орук» солуннуң редактору.

Мал ажылында коммунистер

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелинде партия эге организациязы көдээ ажыл-агайның куштуг көдүрлүүшкүнүнүң дугайында партияның болгаш чазактың шиитпирлерин, ылаңгыя январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле практиктиг ажылдарны чорудуп турар.

Колхозтуң өдүүлүгүнүң харыысалгалы участоктарында коммунистернин күжүн таарыштыр тургускан. Ылаңгыя фермаларда мал ажылынга дуржулгалыг коммунистер бар. Оларга парторганизация доктаамал партийжи даалгаларны берген, оон күүселдезин хүн-бүрү контролдап турар.

Мал ажылында быжыглаан коммунистер ниитиниң малының баш санын өстүрбүшаан, оон бедик продуктулуун чедип алыр дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Колхозтуң организастатынып тургустунганындан бээр хой малдан келген улуг назылыг коммунист эш Х. Сангыспаа хойларның чаш төлүн чылдың-на чидириг чокка камгалап ап келген. Бо чылын оон кадалында хойлардан 270 баш хой төрээн, оон 281 баш хураганнарын бүрүнү-биле камгалап алган.

Чылгы малдан турар коммунист эш М. Тыртык-оол чыл бүрү бодунуң онаашкан ажылынга эки түннелди көргүзүп келген. Ол, бо чылын төрээн 20 белерден 20 кулуннарны камгалап алган доруктуруп турар. Ол ышкаш инек кадарчызы коммунист эш О. Соднам бызаалаар инектерни эрткен кыжын эки ажааган болгаш азыраан, оон кадалында инектерден 20 инек бызаалаан, оларның бызааларын база-ла чидириг чок камгалап алган.

Колхозчу саанчылар бо чылын инек бүрүзүнден 750 литр сүттү саап алыр дээш боттарының аразында социалистиг чарыш-биле ажылдап турарлар. Коммунист эш Бүрүмаа саанчыларның ажылын удуртуп, сүттүң үчёдунга контрольду эки-жиктеп. Эш Бүрүмаа өөдү 10 баш инекти бызаазындан чарып саап турар. Ол бодунда быжыглаан инектериниң бирээзинден не чыл иштинде 1000 литр сүттү саап алырын хүлээнген.

Артельдың саар инектериниң 101 инек төрээн, оон 101 бызааларны бүрүн камгалап алган доруктуруп турар. Бызааларындан чарган инектериниң хүнде 3 удаа саалдазын боттандырып эгелээн. Оларның бирээзи-ле хүнде 5—6 литр сүттү берип турар.

Колхозта ниитиниң малының чаш төлүн камгалап алыр ажыл бо чылын эрткен чылдардагызындан экижээн. Колхоз төрээн 720 хойдан 741 хураганны, 210 өөнкүден 221 анайны, 40 белерден 40 кулуннарны бүрүн камгалап алган.

Колхозтуң мал фермаларында быжыглатынган коммунистери малчыннар ортузунда тайылбыр-массалыг ажылды доктаамал чорудуп, областың колхозтарында мурнакчы малчыннарның дуржулгаларын солуннарда парлааның оларга үргүлчү номчуп берип турар.

М. ЧАДАМБА,

колхозта партия эге организациязының секретары.

Медицина шугумунга 20 чылда

Коммунист Анна Намбраловна Торжу 20 чыл дургузунда медицина шугумунга ажылдап келген. Бо аразында ол мурнакчыларның хүрөөлеңинге үргүлчү туруп келген.

Анна Торжу Москваның фельдшер-акушер техникумун доосхан соонда Кызыл эмнелгезиниң божуур салбырынга акушеркалап ажылдап эгелээн. Баштайгы чылдарда практикалап ажылдаары аңаа нарын болгаш берге турган. Чижээ, эң баштай божуур кижилерни хүлээп алыры дыка-ла берге ышкаш сагындырган, ындыг болза-даа, бодунуң профессиязынга ынак болгаш мергежилдиг чоруу оон ол бергелерни ажып эрттеринге дузалаан.

Коммунист А. Торжу амгы үеде хөрөөженнер эмчизиниң консультация черинде ажылдап турар. Эрткен 20 чылдарның дургузунда оон эмнээн болгаш божуткан кижилери дыка хөй. Ону чүгле Кызыл хоорайның чону таныыр эвес, областың кыдыг кызыгаар районнарындан келген хөрөөжен чөн эки билир. Ол хөй удаа мактанганы ап келген.

—Коммунистиг партияның, Совет чазактың ачызында мээң күзелим боттанган. Ажылчы чоннуң кадыын камгалаарынга бараан болур аас-кежиктиг болганымга өөрүп хаммас-тыр мен—деп, Анна Намбраловна чугаалап турар.

Ол чүгле онаашкан ажылынга идепкейлиг ажылдап турарындан аңгыда бодунуң школачы уругларын кижизидиринге болгаш өөредиринге улуг кичээнгейни салып турар. Оон дөрт уруглары Кызылдың № 2 школазында өөренип турар. Эң биче ийи уруу IV болгаш V класстарда, оон улуглары ийилээн 8 класста. Оларның өөредилгези болгаш сагылга-чуруму кончуг эки. Уругларының өөредилгезинге таарымчалыг байдалды бажыңында тургузуп берген. Оон уруглары хүн чуруумунуң шыңгыы планын өзугаар бажыңынга бот-кичээлдерни эрттирип турарлар. Анна Намбраловна школа-биле тудуш харылаалыг.

Ол ышкаш уругларын күш-ажылга болгаш күш-культурага улуг хандыкшылдыг кылып кижизидип турар. Ылаңгыя бажың чанында баскетболь ойнаар шелчүгешти тургускан. Эрткен чайын дыштанылгада оон үш уруглары Абакан, Красноярск болгаш Шушенский хоорайларга экскурсияга чорааннар. Бо чылдың 3-кү үлдунунуң дыштанылгазында ийи уруглары ход бөмбүү болгаш баскетболь талазы-биле Красноярскийге болган маргылдаага барып киришкеннер.

Эмнелгеге келгеннерге совет медицинаның ужур-дузазының, аарыгларны болдурбас талазы-биле баш удур алыр хемчегларнин дугайында беседаларны чорудуп турар.

Анна Намбраловна бодунуң мергежилин улам ыңай байыдар дээш медицина дугайында номнарны номчуп турар. Ол областың медицина ажылдакчыларының мурнакчыларының бирээзи, эш Торжу хөй-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг киржип турар. Ону улус судунуң төлөөзинге 3 удаа улаштыр сонгаан.

Анна Намбраловна Торжунуң кызымаккай ажылын үнелеп көргеш, ону өртектиг барааннар болгаш хүндүлел бижиктер-биле хөй удаа шаннаан. Анна Намбраловна 1947 чылда ССРЭ-ниң Дээди Советинден «Шылгарангай Күш-ажыл» деп медаль биле база «Кадык камгалалдың шылгаракчызы» деп демдек-биле шаннаткан.

Б. СЕЛИКПАА.

Четпестерни катаптавас

Чаа-Хөлдүң машина-трактор станциязы районнуң колхозтарынга эрткен чылын 7 муң хойнуң кыргылдазын чорудары-биле керээ чарган турган. Кыргылданың өйү эртип, изиг дүшкүже МТС колхозтарже чаңгыс-даа агрегат черутпаан. Июнь айның эгезинде «бис-даа шыдавас-тыр бис... боттарывар хачылардан организастааш кыргылданы дүргедип, күрүнеге дүк дужаалдазын чорудупар» — деп дыннаткан.

Бо чылын база-ла шак ындыг байдал илереп турар. «Тиилелге» болгаш Ленин аттыг колхозтарга 2000—2000, а Сталин аттыг база Молотов аттыг колхозтарга 3000—3000 хойларны кыргыш бээринге ол колхозтарның баштаар черлери МТС-тиң дирекция чери-биле аразында керээлиг. Амга чедир белеткел эгелевээн, МТС-те чаңгыс эрги машина бар, ол безин үрелик хевээр.

МТС (директору эш Стихиров) керээлиг хүлээлгезин уткан, районнуң колхозтары хоюнуң кыргылдазын шагда эгелей берги-же чедир кандыг-даа белеткел чок болуп турары шын эвес. Бо айтырыгны районнуң удуртур организацияларындан көөру негетинин турар.

Н. ЛОПСАН,

«Шынның» корреспондентизи

Михаил Александрович Шолохов

Михаил Александрович Шолохов 1955 чылдың май 24-те бежен харлыг болган. Шолохов Донга төрүтүнген. Бодунуң намдарының дугайында Шолохов мынчап бижээн: «Донец округунуң (Дон Войскозунуң облазы турган) Вешенская Станицазының Кружилино деп хуторунга 1905 чылда төрүтүнген мен...

1918 чылга чедир яазы-бүрү гимназияларга өренип чораан мен. Хамаатылайының үеэзинде Донга турган мен.

1920 чылдан Доннуң черин бир кылдыр бараан болуп, тулчуп чораан мен. Аъшчем отрядының ажылдакчызынга үр болган мен. Донга 1922 чылга чедир ээ боон турган дээрбечилер-биле сүржүп турган мен. Ынчаарга дээрбечилер бисти база-ла сүрүп турганнар. Шупту чүве чогууру-биле чоруп турган. Чүзүн-баазын мөөнцактарга таваржып тургулаан болзада бо хүннерде ол бүгү уттундуруп турардыр.

1923 чылдан бижип, ол-ла чылдан комсомол солуннарынга болгаш журналдарынга парладып эгелээн мен. Баштайгы номум 1926 чылда үнген. 1926 чылдан «Оожум Донну» бижип эгелээн мен...»

Ынчаарга хамаатты дайынның соонда Шолохов Москвага келген, аңаа дашчы, чүүкчү болуп ажылдап турган. Кызымак күш-ажылдың, могаг чок чүткүлдүн ачызы-биле, боду өренирининң аргазы-биле культураның эртинелерин узуп ап, амыдыралдан, ооң байлактарындан билиглерни шинчээдип ап чораан, Шолохов амгы шылгаразын чогаалчы кылдыр өскен. Ооң улуг чогаалчы болурунга сөстүң генналдыг чуруктары болур Пушкинниң болгаш Лермонтовтуң, Гоголдуң болгаш Толстойнуң, Чеховтуң болгаш Горькийниң чогаалдары дузалаан. Ооң чогаадыкчы салымы шынап-ла эрте оттуп, хөгжүп эгелээн. Чогаадылга ажылының баштайгы чылдарында Шолохов рассказтар бижип турган. Шолоховтуң баштайгы рассказтарын пролетар хоочун чогаалчы А. С. Серафимович бедик үнелээн: «эш Шолоховтуң рассказтары, ховунуң дириг чечээ ышкаш, дириг чаражы-биле көстүп келирлер-дир...» Аңаа чалгынанган Шолохов чогаал ажылын күштелдирип, бодунуң бүгү мергежилин аңаа берген. Ооң 1940 чылга чедир бижээн чогаалдары: «Оожум Дон» (дөрт том), «Аңдарган кур-чер». «Оожум Донну» бижип турар аразында, өдээ ажылагыйны коллективизастаары-биле холбашкан чидиг демиселди чечен чогаалдың аргазы-биле көргүзер сорулга-биле Шолохов «Аңдарган кур-чер» деп романын чергелештир бижээн.

«Оожум Дон» — ботка негелделиг, кызымак болгаш могаг чок ажылдың түннели. Ооң мадырлары-биле Шолохов он дөрт чылдарының иштинде чугаалыжып, оларның өөрүшкүзүн өөрүп, хомудалын хомудажып, демиселин демисежип келген. Шолоховтуң «Оожум Дон» деп аттыг сураглыг романын чогаадылга талазы-биле маадырлыг чоруккa деннеп болур. Амыдыралды болгаш долгандыр турар байдалды, төөгүнү, В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинниң ажылдарын, хамаатты дайынның материалдарын өренир талазы-биле Шолохов дыка-ла кызымак болгаш улуг күштерин үндүрген. Ооң ачызында «Оожум Донда» көргүзүп турар амыдырал ыңыг байлак болуушкуннарлыг, чидиг демиселдерлиг, амыдыралчы чурумалдарлыг, ооң уъжун ол чогаал ыңдыг сураглыг, номчукчуларны хаара тудуп турар.

Михаил Шолоховту «Бистиң үениң алдарлыг чогаалчызы» деп И. В. Сталин адаан. Ооң сураа түгле совет калбак номчукчуларга билдингир эвес, харын делегейниң чуртарында алдарлыг болуп турар. Чогаалчының чогаалдары ССРЭ-ниң улустарының он-он дылдарында очуллуртунгандан аңгыда, чех, польша, болгар, венгр, румын, албан, кыдат, немец, француз, англи, итали, испан, португаль, дани, швед, норвег, фин, япон, урду (Индия), грек, турк болгаш делегейнин ескелаа дылдарында очулдуртунган. Ооң романнары хөй миллион тиражтарлыг үнгүлээн, а ниити тиражы Совет Эвилелинде 18553000 чедип турар. «Оожум Дон» түс чөэрби катап, «Аңдарган кур чер» түс ажыг катап үнген.

Ада-чүүтүн дайынының чылдарында Шолохов хөй-хөй рассказтарны болгаш очерктерни бижээн. Олардан аңгыда «Олар төрээн чурт дээш тулчуп турганнар» деп чогаал бижээн. Ол чогаал ам-даа доозулбаан. Автор бижип үргүлчүлевишаан. Ынчаарга дайын сөөлүнде «Төрээн чурт дугайында сөс» деп чогаал бижээн. Оон аңгыда «Ангарган кур-чер» деп романның ийги номун дооскан, бо чылын парлатының үнер.

Михаил Шолоховтуң бүгү-ле чогаадылга ажылы, ооң бүгү-ле чогаалдары совет литератураны хөгжүдеринге улуг ужурдузалыг болуп, бодунуң саңдарын берип турар. Ылаңгыя ооң «Оожум Дон» болгаш «Аңдарган кур-чер» деп романнары хөй национадлыг совет литератураның алдын фондузу болган.

Михаил Шолоховтуң «Аңдарган кур-чер» деп романын тыва дыл кырынга очулдурганы тыва литератураны хөгжүдеринге улуг идиг болуп турар. Тыва чогаалчылар ол романда хевир-дүрүүлерден, аажы-чаңнардан, демиселдің шугумундан, ында кижилерниң онза дылдарындан үлегерни, чижекти өренип ап турарлар.

Михаил Шолоховтуң чечен чогаадылга талазы-биле шылгарангай чедишкиннери бедик үнелээшкинни алганнар: Ону Совет чазак Ленин болгаш Ада-Чүүтүн дайыны орденнер-биле шаңнагылаан, 1941 чылда «Оожум Дон» деп роман уъжун Сталинчы шаңналдың бирги чертезин алган. 1939 чылда ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының чингине кежигүнүнге соңгуткан.

1932 чылдан Михаил Александрович Шолохов — Коммунистиг партияның кежигүнү, хөй-ниитиниң улуг ажылдарын кылып турар. М. А. Шолоховтуң чогаадылгалыг болгаш хөй-ниити ажылын совет улус бедик көрүп турар. М. А. Шолохов ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга үш удаа соңгудуп турар.

Совет патриот, улуг чогаалчы Михаил Александрович Шолоховтуң бүгү-ле чогаадылга ажылы дээди сорулга, улусчу аас-кежик дээш, чер кырынга чырык чуртталга дээш демиселге бараан болуп турар, ынчангаш изиг ынакшылды, бедик хүндүткелди бодунга чедип ап турар.

Одесса область. Татарбунарский районнуң Ленин аттыг колхозунда культура-массалыг ажылды эки организастаан. Хову турлагларында лекцияларны чорудуп, колхоз бүдүрүлгезинин болгаш өредилгенин практиказының мурнакчы дуржулгазының дугайын таныжып турар.

Чурукта: Бүгү-эвилелдің Т. Д. Лысенко аттыг селекция-генетика институтунуң ажылдакчызы Б. Э. Берченконуң кукуруза өстүреринің мурнакчы дуржулгазының дугайында лекцияны хову турлаанда номчуп турары.

Фото **А. Фэтеевтии.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Хоорай чаагайжыдылгазынга кичээнгей салыр

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак аныяк Тыва областың төвү—Кызыл хоорайны чаагайжыдарынга чыл бүрүде хөй акша-хөрөнгүни берип турар. Бо улуг дузаламчының ачызы-биле Кызыл хоорай хүн келген тудум улам-на чараш, чаагай аппар чыдар.

Ам үеде хоорайда бо үениң төлевилелиби-биле кылган чырык, делгем, эптиг чурталга бажыңнары, школалар, эмнелгелер, өлидер, улуглар саңдары болгаш өске-даа он-он чаа тудуглар бар. Хоорайда чаа кудумчулар болгаш кварталдар чыл бүрүде немежип турар. Үүгле бо чылын безин алаан хөй чаа бажыңнар немежир. Оларның иштинде башкы институдунуң ажылдакчылары чурттаар сес квартиралыг бажынның тудуу майда доозулган.

Ленин кудумчузунда 16 квартиралыг үш каът чуртталга бажынының тудуу эгелээн. Ук бажыңның тудуушкуну келир чылын доостур. Ол бажың канализациялыг, суг дамчыдылгалыг, ванналыг болур болгаш адакы каъдынга магазин турар. Чаа тудуглар-биле кады капитал болгаш иштики септелгелер талазы-биле улуг ажылдар чоруткуп турар. Бо сорулгага үүгле бо чылын безин 380 мун рубль көрдүнген. Хөй-хөй чуртталга бажыңнарының ишти болгаш дашты штукатуралатынар.

Оон аңгыда хоорайның кудумчуларын сайзырадыр талазы-биле база улуг ажылдарны чорудары көрдүнген. Кызыл шериг, Найырал, Интернационал, Чүлдүм, Кавхем кудумчулары септетинер. Скверлерге болгаш кудумчуларга үүрмек даш төккеш, таптай бастырар. Ленин кудумчузун асфальтылаары бо чылын доостур. Кочетов болгаш Октябрь кудумчуларының трагуарларын база асфальтылаар. Бо ажылдар-биле кады ам үеде хоорайны ногаанчыдарының улуг ажылы чоруткуп турар. Бо чылын хоорайга 8 мун ажыг теректер тарытынар ужурлуг.

Хоорайны ногаанчыдарынга чурттакчылар массалыы-биле киржир хүлээлгелиг. Бо чугула херекти боттандыраринче партия болгаш совет организациялар чоныу эвилелдээр ужурлуг. Ынчалза-даа бо ажылдарны чамдык албан, организациялар өй-шаанда чоруткайн, тарыза чогуур ыяштарны четче тарывайн турар. Ыяштарны тарыырын тараан, ооң ажаалга, хайгааралынче кичээнгей салбас чоруктар хөй. Мооң хараазы-биле чыл-бүрүде тарып турар ыяштар үнмейн, курган каап турар фактылар бар.

Хоорайны чаагайжыдарының хөрөөнге идепкейлиг киржири кызылчыларның хүндүлүг хүлээлгези. Төрээн хоорайын чаагайжыдарының болгаш ногаанчыдарының чедишкини чурттакчыларның кызымак күш-ажылындан хамааржыр.

Б. ЛОЩЕНКО.

Тевелерни кыргып дооскан

Теве болза, үүгле транспортка эвес, эки шынарлыг дүк бээринге база чугула мал. Кызыл районнуң Баян-Колда «Х улуг хурал» колхозтуң тевези чыл бүрү өзүп турар. Эрткен чылын 35 тевелерден дүк кыргылдазын чоруткан, а бо чылын 40 тевелерниң бирөзи-ле ортумаа-биле 6,3 килограмм дүктү берген.

Колхозтуң теве кадарчызы Х. Баян-Далай ол ажылынга үр болган, тевени шын одарладыр, ажаалданы экижидер талазы-биле мергежээн. Кыжын тевелер күштүг чыл акшаныңдан дүгү элбек болгаш шынарлыг-даа болган.

Т. СУВАНЧАП.

Бүрүн эргенің, хамаарышпас болгаш айыыл чок чоруктуң магадылалы

Албаниянын Улус Республиказының, Болгарияның Улус Республиказының, Венгр Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Польша Улус Республиканың, Румын Улус Республиканың, Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелинин, Чехословак Республиканың аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында 1955 чылдың май 14-те Варшавага ат салдынган керээни эрткен хүннерде польша сейм болгаш ГДР-ниң улус палаталы күштүг болдуруп бадылаан. Керээни күштүг болдуруп бадылаар дугайында айтырыгны Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери өске-даа чурттарының парламентилеринде эң чоокку үенин иштинде тургускан турар.

Варшава керээзинге ат салганының дугайында медээни болгаш Европаның сес күрүнелериниң чепсектиг күштериниң каттышкан командылалын тургузар дугайында шинтпирни тайбыңга ынакшылдыг улустар сеткил ханыышкынының болгаш өөрүшкүнүң сагыш бодалы-биле уткаан. Польшада, Чехословакияда, Болгарияда болгаш өске-даа улус-демократтыг чурттарда массалыг митингилер болгаш хуралдар эртип турар, оларның киржикчилери ол төөгүлүг документилерге бир үн-биле байыр чедирип турарлар. Хостуг улустарның айыыл чок чоруунга керээниң кайгамчык улуг ужур-дузазын онзаландыр демдеглеп турар хөй санныг чүүлдерни солуннарда парлап турар.

«Керээ болза, бистиң чуртувустун бүрүн эргезин улам-на быжыг кылып, бистин кызыгаарларывыстың дээш болбас чоруун магадылап, айыыл чок чоруктуң магадылалы болуп турар. Бистиң кызыгаарларывыс үретинмес дээрзинге бүзүрелдің ыңдыг үези, ыңдыг байдалы польша улустуң төөгүзүнге кажан-даа амгы ышкаш ыңдыг турбаан. 900 миллион кижилерни, 900 миллион өңнүктерни болгаш эвилелчилерни хаара тудуп турар күчүлүг лагерьнин кезии болуп турар бис» деп Польшаның «Трибуна люду» солун бижээн.

Шак-ла ыңдыг бодалды тайбын, демократия болгаш социализм лагеринин өске-даа солуннары база илередип турар. «Кызыгаарларын үүгле бистин арминвыс эвес, харын улуг Совет Эвилелинин болгаш бүгү улус-демократтыг чурттарның каттышкан чепсектиг күштери камгалап турар бодунуң чурту дээш бүзүрелдан болгаш чоргаарланыышкынның сеткил сагыжы бистин улузувуста доллунган» деп чехословак парлалга медеглээн.

Варшава керээзи агрессчи соңгу-атлантика керээзинден ылгаштыр шуут камгаланыкчы шынар бүдүштүг болгаш Европаның айыыл чок чоруун быжыгаарларынче угланган деп чүвени парлалга онза демдеглеп турар. Атлантика керээзи бодунуң агрессчи бүдүштүг болганы-биле тайбыңга ынакшылдыг күүнелерге хагдынчак болгаш тайбыңга кыжанышкын бодүп турда, Варшава керээзи Европаның кандыг-даа күүнезинин аңаа каттыжып киреринге ажык болуп турар.

ГДР-ниң болгаш бүгү немец улустуң кол сорулгазы болза Германияны тайбыңга ынакшылдыг болгаш демократтыг эгелерге каттыштырары болуп артып турар болгаш каттыжарының мурнунда чардынган шериг-политиктиг керээлерге болгаш дугуржулгаларга дүүштүр Германияның кайы-бир кезиниң алаан хүлээлгелериниден каттышкан Германия хостуг болур дээрзинің дугайында Герман Демократтыг Республиканың чазааның Варшава чөвүлел хуралының киржикчилериниң үүлдүзүнүп көрген декларациязын солуннар база калбаа-биле демдеглеп турар. Оон-биле холбаштыр демократтыг хөй-ниити чуртунуң чаңгыс эви дээш немец улустуң демиселинге Варшава керээзинин улуг ужур-дузалын айтып турар.

«Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери бот шинтпирлетиниишкинге немец улустуң эргезин хүндүлеп турар болгаш Германияның катап каттышканының соонда-даа ооң бүрүн хостуун магадылап турар. Ынчангаш Варшава чөвүлел хуралы болза, ол керээге ат салган күүнелерниң нүүрүнде немец улус бодунуң национал чаңгыс эви дээш демиселинге эң күштүг эвилелчилерлиг болган деп чүвени бүгү делегейге көргүзүп турар» деп Герман Демократтыг Республикада үнүп турар «Трибюне» солун бижээн.

Варшава чөвүлел хуралынга хайгааракчы болуп киришкен Кыдат Улус Республика керээниң сорулгаларын бодунуң бүрүнү-биле деткип турарының дугайын, халдаашкын болган таварылгада найыралдыг чурттарга дуза көргүзеринге бодунуң белеңнинің дугайын медеглээн. «Кыдаттың ажылчын аңгызы бүгү кыдат улус-биле кады Европада болуушкуннарның хөгжүлдезин ыяк хайгаарап турар болгаш Европага коллективтиг айыыл чок чорук дээш Совет Эвилелинин, улус демократиязының чурттарының улустарының болгаш өске-даа тайбыңга ынакшылдыг улустарның демиселин бүгү күштери-биле деткиринге долу шинтпирлиг деп «Гунжэньжибао» солун айтып турар.

Варшава чөвүлел хуралы болгаш аңаа хүлээп алдынган шинтпирлер социалистиг лагерьнің чурттарының аразында бузулбас чаңгыс эвти, найыралды болгаш кады ажылдажылганы көргүзүп турар. Чөвүлел хуралдың түннелдери Европа улустарының айыыл чок чоруун хандырарының хөрөөнге эң чугула салыышкын, тайбыңның хөрөөнге салыышкын болуп турар деп чүвени тайбыңны үнелеп турар бүгү-ле кижилер көрүп, билип турар.

АҢДАРГАН КУР ЧЕР

ИЙИГИ НОМДАН АЛГАН ЭГЕЛЕР

★

Мих. ШОЛОХОВ.

★ ★ ★

Давыдов далаш чокка делгем базып орган. Дөктүр кырынга үнүп келгеш, тура дүшкеш, хүнүңү ол өйүнде улус чок апарган бригада турлаанче, мурнунда ийден эгелээш барык-ла дээр хаазынга чедир чаттылып чыткан, тарып каапкан ховуже ол көрген. Дизе-дивезе бо хүннерде ол бүгү күжү-биле ажылдаан-на болдур ийин але, келергей ажылдаткан уъжун шары бажы мунуп турган Варюха-даа, Кондраттың шарылары-даа аңаа ажынмазыннар... А бо черни октябрьда көөрге дыка-ла солун боор: сырый ногаан кыздыр үнген кызылтас моңу дески кылдыр шыпкан чыдар болгаян, эртенги чыржан соокка олар мөңгүннелдир шалын тыртыпкан турарлар, а дал дүш апаарга, кыйгак ак-көк дээрде чавыс чылын чораан хүн чыдыптарга, —суггур языстын соонда түве дег, чаш бүрүлер чеваштин бүгү-ле өңкери-биле күскү соок дээр дүргектелчек шогжаң ак булуттар, уядаан хүн чайынадыр кестүрлер...

Оортан, ногаан сигеннер-биле бүргеткен, ыракта көөрге, тарып каапкан чер, аажок улуг кара хилиции чер ажа чөда салыпкан ышкаш калбарып чыткан. Үүгле ооң эң кыдыында, элезин-биле холушкак довурак кестүп эгелээн соңгу талакы ийинде, — сарыг алаарлыг дески эвес бора дилиндек узады шөйүлген. Андазын оруунуң ийинде ооң бизинге аңдара октаткан кара шириктер чалданганнар, оларның кырында карабаарзактар үглээннер, ынчаарга тарытынган кара черниң кырында ак-көк бараан, чаңгыс дөс хектаваны-даа дег, көзүлген: Варя Харламова ам аңаа мырынай солун эвес апарган ажылды соксаткаш, турлагже бажын халайтыпкан, аяр бар чораны ол-дур ийин. А. Кондрат Майданников чал кырында, шимчеш дивейн, тапкылап олурган. Шары бажы мунар кижи чокта, маастар үглээринге шыжыгып турган шарылар-биле ол чүүү канчаар ийик?

Дөктүр кырынга турган Давыдовту көрүп каап, Варя база тура дүшкен, бажында аржылын эрес ап алгаш, ооң-биле аяр чайган. Ол ыыт чок, дидим эвес кыйгырыг Давыдовту хүлүмзүртүпкен. Аңаа бөргү-биле чаңгын харылааш, ол, катап хая көрүнмейн, чорупкан.

★

Мих. ШОЛОХОВ.

★ ★ ★

«Дыка-ла туразында кыс-тыр-ам!» Аңаа боду аажок эргим, ынчалза-даа чассытырыш туразында өскен. А чассытырбаан кыстар турар чүве бе ынчаш? Бүгү назынын иштинде ыңдыгларны дүжүмде-даа көрбээн мен, аңаа-даа таварышпаан мен... Он алды азы он чеди хар четкеш-ле, каастанып, бодунуу-биле чаштанып эгелээр, бодунуң күжүн болгаш аажы-чаңын эрлерге бүдүү шенеп эгелээр болгай, ол мырыңай факт! — деп, Давыдов бодап кылаштап орган. — Хөөкүй Варяны безин көрем, мени шенеп, бодунун аажызын көргүзүп турарын. Ынчалза-даа оон аңаа чүү-даа болбас болдур ийин: балтийжилер — шенеткен кыз болбас ийик пе! А турлагже ооң чүте баары ол ынчаш! Далаш чок, элеп-халаң чоруурун бодаарга, херек уъжун Кондрат айбылаваны, а бодунуң күзээни-биле, мелегей кыс аажызы-биле чоруурр ол-дур ийин моон. Азы мен бригададан чоруптарымга ынчаары ол ирги бе? Ыңдыг болза, ол — шуут-ла үш-үдүрүм чорук болгаш күш-ажыл чурумун долузу-биле үреэни ол-дур! Бир эвес чылдагаанныг чорза, — хамаан, канчап-даа чораай аан, а бир эвес кандыг-бир аажызы-биле мынчап чоруур болза, — оон аныяа-даа дивейн, чараш бодун-даа оваарбайн, бригаданың баштайгы-ла хуралынга изидер чүве! Тарылга — дыштанып хүннүн ооюу эвес-ле болгай, ыңдыг болганда меңээ ылап ажылдап бээр сен, ол-ла» — деп, Давыдов мырынай-ла шугулдап бодаан.

Ол үеде Давыдов чиктин-биле ийн янзы кылдыр медерээн: бир талазында, туразында болган уъжун Варяга ажыныган, а өске талазында — оон уъжун демги кыс ажылын бичии када каапканын даап кааны ооң эр мөзүзүн аагайлаан...

Оон Ленинградта өннүктеринин бирөзүн, база-ла матрос чораан кижи, кандыг-бир кыс-биле сүржүп эгелээнде, Давыдовту хажыызынче эдерти бергеш, шыңгыы болурун орадаштыыаан, сүлчээлиг сымыранырын сактып каан: «Семён, «удур кижим-биле» чоокшулажыр дей бердим. Мээн таламдан кошкак чүве болу берзе— мени ол-бо талалардан деткиир сен, а бир эвес чылчырлыг калзымза — көрем, мээн бүжар дедирленишкинимни дуглаар сен». Сактып каап, ырак эрткен үеже хүлүмзүрүпкен, ол-ла дораан бодаан: «Чок меңзе бо удур кижи-ле», Варюха-биле, чоокшулажыры» хөй. Мээн назынымга ол база таарышпас-тыр, бир уе эвес... Ынчаарга оон соонче базар безин чай алынмайн чорумда-ла бо колхозчулар хөрөөжен талазы-биле бир-ле онза сундулдуг кижи кылдыр бодаарлар-ла ыйнаан. А кандыг сундулсандыл турар боор, үүгле чаңгыс Лушкадан безин канчаар чештинерин билбейн чораан кижиде. Чок, эргим Варюхага үүгле шын сагыш-биле ынакшыр болур, оон биле аңаа-ла ылчыңнаар сеткил меңээ турбас. Дөө ол, аяс хүнде хая дег, үнчү бозу-дарыг аянын кынны берген, меңге шевер характары-биле аажок көрүп турганын... Че, ам-даа шын сагыш-биле ынакшыырынга өөренип албаанымда, ону шинчээдип ап шыдаваанымда, кыстың бажын хей-ле тениткен херээн чүү боор. Мадаа, матрос Давыдов, дүрген ырап чорзунза-ла дээре боор! Черле оон ырак болбаже меңээ хоржок. Оон-биле, хомудатпас төлээде, оваарымчалыг чугаалажыр апаар, ынчангаш—ырак чоруур-дур—деп, хей-ле улуг тыныып, Давыдов шиитпирлээн.

Гремячий Логта болунуң ыңдыг-ла чараш эвес болган чурттагазын, оон мурнунга райкомнуң чаа секретарының салган сорулгаларын бодавышаан, ол база-ла Лушканы катап сактыг берген: «Бо шивийликкен далай доңнаашкынын аарышлыг эвезин-биле канчап чежер чоор? А Макар чөп чугаалаан боор ийин ол: холдар-биле, диштер-биле чежер арга чок болза,— кезе шавар апаар деп! Чогум черле чүү мыңдыг чүвел бо! Оон-биле шуут чарлыры меңээ дыка-ла берге болуп турар. А чүге ыңдыгыл? Макарга чүге чиик болганыл, а меңээ чүге берге болуп турарыл? Кадыг эвес болганым ол бе? Бодумну мыңдыг деп кажан-даа бодаваан мен! А Макарга база-ла чиик эвес турган боору чадавас, а ол бодун өскертпээн ыйнаан? Ыңдыг турган болгаян, ол ынчаарга Макар болунуң иштики бергедээшкинин чажырын билирдир ийин ол, а мен хоржок-тыр мен, шыдавас. Херектиң ужуру ында чүве турганчүл аан!» Давыдов өскет чок дыка ырай берген. Орук ийинде долаананың серии хөлегезинге дыштанын алыр дээш чыдып алгаш, Нагульновче кым боолап болуруп үр-ле долгандыр боданган, оон бүгү-ле даап чытканын чөгенип соксаткан: «Кулактарны узуткаан соонда безин хуторда бир-ле сойлук артып калган деп чүве боолаашкын чокка безин билдингир-ле болгай. Макар-биле чугаалажып, хамык байдалды билип алыр-дыр, ынчаарда чүвениң ужуру тодараары чадавас, ам хей-ле баш тениткен чоор».

Дорттаары-биле оруктан доора эгтеш, кур черлеп, дорт чорупкан, оон чартык километр четпейн чыткаш-ла, бир-ле шыйыг ажыр базып келген чүве дег, сыр өске черге келген: чемниг сиген идик үнунга-даа дегбестээн, чечектер-даа ыңдамында шокараңнавастаан, бир-ле черже читкилей берген, чүзүн-баазын сигеннерни ажыктарын, ооң мурнунда куруг, куу, имиргей ховуырадыр калбарган мыңдыг.

Ол эвзирээн, чоокта чаа-ла өртенип калган ышкаш, чер аажок өөрүшкү чок болган, Давыдовка бир-ле чиктиг апарган. Ыңай-бээр көргүлээш, кагдынган кур чер Бирюк ыйгылының бажында келгенин Давыдов билип каан. Ол черниң дугайында баштаар черниң хуралынга Яков Лукич бир катап мынчап чугаалаан: «Бурган та чүге ынчаары ол чүве ийик. Кавказта дагларны аңдара-дүндере тырткылап, бүгү-ле черни бир-ле медегей сүвүрлер кылдыр кожайтып каапкан, тарыыр дээрге тарытынмас, эртер дээрге эртинмес болган. А ол бисти, Гремячийниң казактарын, та чүге хомудаткан чүве, —аайын тыпшастыр мен. Барык-ла чартык муң хире эргим черни кажан-даа тарып, чажып болбас кылдыр кужурландырып каапкан. Чазын бичии када кевер, ол безин үр болбас, оон соонда ол каргыштыг черже дупкурупкени дээре, келир часка чедир ынаар чеңгээнидаа хей. Оон ажыы мында ышкажыл: чартык ай хиреде хуторнуң хоюн мөлдү-калы оъдарладыр, бистиң даңзывыста санатынын чыдар оон ыңай черниң хамык-ла селеске, чылан ышкаш үш-үдүрүм чүвелериниге өө-болур».

Соруланган делгем оңгарларны ойбушаан, инектериниң болгаш хойларның дорт ханы үнүрлештир базып каан эриктерни хоюду чылган каапканы үттерни артазышаан, Давыдов таваар кылаштап чораан. Ол үттерде ажыг дустуг хөрзүнүер тиглерлиг бора мраморга дөмей болган.

Ол мунгаргай ховуу мырынай-ла, ол онгарга чедир, беш километр шейүлген. Ол ховуу изигге тиглеңгилей бергилээн тас соруглардың эриктеринде аза-оъгу деп сигеннерниң агбагар баштарынга ышталчак ак апарган, өле-көк чиргилчин-биле дал дүштүп туиаргай изин-биле тынган. Ынчаарга ында, чегей хөрзүнде безин, өлүм чок амыдырал бодунуу-биле чечектелген: Давыдовтуң буттарының адаандан кызыл чалгыннарлыг шергилердаа бо шар-шор ужуп ыңай болурлар; чер өңнүг селеселер-даа бо шимээн чок үнгеп чоруптарлар; өргелер-даа дүвүреп эткеннер; аза-оъктарының баштары-биле барык-ла деннешпишаан, өөр черлеринге чайлыңнавышаан, күскелээр-бора деп күш ховуда чавыс салдан чораан, а кара чок мыжыраанар.

Чазын эрте, хар аламдылай бээри билек-ле, бо чалгааранчыг, ыңдыг болза-даа та чүге чүве ийик, оларга ынакшылдыг кезек черге хамнаарактар ужугуп чедип келгеш, эрги куу сигеннер-биле уя тудуп аңаа төрүп алгаш, кижиниң кулаанга бичиизинден-не төрелдежи берген бодунуң нарын эвес ыры-биле орай күске чедир-ле ховуга өөрүп турарлар. Бир үеде аъттыг оңгарарты базып каан черинге мергежилдиг туткан бир ыңдыг уяга Давыдов базыштар часкан. Будун коргуп бичиизиндеи-не чайладыпкан. Оон ээгип көрген. Ооду кагдынган уя болган. Оон чаныда чаашкын соонда чыпшынчы берген хеңзиг чүглер, бичии чуургалар хавыы чытканнар.

«Авазы оолдарын ужудуп апарган-дыр. Бичии хамнаарактыгаштарны көрзе солун боор ийин! Бичиимде безин оларны көрбээн ышкаш-тыр мен, — деп, Давыдов болаан. Оон уяргай катырып каан: — Чөгенчиг кушкаш безин уязын тудуп, оолдарын ужудуп турар, а мен-не барык дөртен хар иштинде бот доян чоруур кижи-дир мен. ынчаарга бодум уругларым дээрзин көөрүм база билдинмес-тир... Кырыы кээп-кээп, кадайланыр-даа чоор бе?».

Куприяновнага дөмей шак ыңдыг төлгүр кадайның болгаш янзы-бүрү назыларлыг хей уругларның аразында олурар кадайлыг, шору кижи кылдыр бодун бичии ка да бодап каапкаш, Давыдов дыңналдыр каттырышкан. Ыңдыг чуруктарны кедээ хоорайларга чурукка тыртырар черлерге ол хей катап көрген. Кадайланыр дугайында ооң угаанынга хенертен кирген бо бодал аңаа дыка-ла катырынчыг болгаш мугулай ышкаш болган, оон холун чаңгыпкаш, хуторже алгын базып чорупкан.

Бажыңынче-даа кирбейн, Давыдов колхозтуң баштаар черинче дорт чорупкан. Бүгү-ле болган чоруктуң дугайын Нагульновтан ол дүрген айтырыксаан.

Баштаар черниң дыдыраш чаш сиген үнген делгем херими куруг, үүгле кожа бажыңның дагаалары аът кажаазының ташында бок аразында шагырган кастыганнар база сеги адаанда кырган, ханы бодалдыг хуна шимчеш дивейн турган. Ону та чүге «Трофим» деп шолаалаан чүве. Давыдовту көрүп кааш, демги хуна дирлип, сегел салын эрес силгип, ол черинге тура буттары-биле тепкиленгилээш, олче уткуштур ваң доора челипкен. Орук ара чоруп ора, бажын арай хыйыштырыпкаш, докпак кудуруун идээргек көдүрүпкеш, мырынай-ла даалыктапкан. Оон чөнгээлеп келгени мырынай-ла ажык болган, Давыдов хүлүмзүрбүшаан, доктаап турупкан, салдыг содаачының халдаашкынынга улур белеткени берген.

— Колхозтуң даргалынга байыр чедирип турарың бо ышкажыл? Сапым-биле бөмбүүлештир теп көрейн сени адыр, кырган шулбус! — деп, катырбышаан, Давыдов хунаның долгажын үнген мыйызындан аваангыр сегирип алган. — Че, ам баштаар черге хемчег алыры-биле бараалы, Щукарның өңнүү, содаачы, чүве кылбас кулугур!

«Трофим» долузу-биле томаарый берген: Давыдовка чагыртпышаан, ооң зайы-биле көжаланчыпкаш, мыйызын хүндүткелдиг хостадын алырын орадажып, бажын хаая чайгагылаан. Ынчаарга чаданың баштайгы тепкижинге келгеш, хенертен демги хуна шупту даваннары-биле тептигеш шуут чөрүй берген, а Давыдов турун алырга, — бора эриннерин чатпан-

(Уланчызы 4-кү арында).

Тайбың болгаш улустарның найыралы дээш демиселге чугула салыышкын

Хамаарышпас демократтыг Австрияны катап тургузар дугайында күрүне кереэзинге ат салганы делегей амыдыралынга шылгарангай болуушкун болган. Кереэ болза, чүгле австри күрүненің төөгүзүге эвес, харын Европа күрүнелериниң аразында харылзааларның төөгүзүнге чаа арынны ажыткан. Кереэге ат салганының эң чугула ужур-дузазы болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырынга ылыг берип, улустар аразының өске-даа айтырыгларын шинтпирлээриниң оруун айтып турарында болур.

Тайбың, демократия болгаш социализм лагериниң чурттарының парлалгазы австри кереэни чарганы Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг политиказының типилегези болуп турар деп чүвени онзалап демдеглеп турар, чүге дээрге, ол айтырыгны Австрияның болгаш Европаның өске-даа бүгү күрүнелериниң улустарының эрге-ажыктарынга таарыштыр шинтпирлээрге, шинтпирлеп кыжениишкиннерни Совет Эвилели салган.

«Совет Эвилели болза, улустарның национал эргелерин болгаш национал эрге-ажыктарын хүндүлеп турган, чугаалажыышкыннарның аргазы-биле кайы-даа хире нарын бол, маргылдаалыг айтырыгларны шинтпирлээрин оон күзеп турарын бүгү делегейге тодаргайы-биле көргүскен. Австри күрүне кереэзи —бистин хүннеривисте маргылдаалыг айтырыгларны «күштүг туружундан» азы «соок дайынның» аргазы-биле шинтпирлеп болбас деп чүвениң чаа бүзүреллгези болган» деп Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн.

Совет чазак болза, Австрияның болгаш ССРЭ-ниң чазак төлээлериниң аразынга Москвага болган чугаалажыышкыннарны организастаарының инициатору болган. Бот-боттарын ёзулуг билчириниң болгаш калы ажылдажылганың ёзузунга эрткен ол чугаалажыышкыннарның түңнелинде австри кереэни чарарының белеткели дозулган болгаш Австрияның демократтыг, хамзарышпас тайбың хөгжүлдезин хандырары-биле холбаалыг бүгү-ле эң чугула айтырыгларны чедирипкиннинг шинтпирлээри белеткетинген. Оон ужурундан кереэге шаптыктаашкыннар болгаш нарыыдашкыннар чокка ат салдынган.

Австри улус ол төөгүлүг чүүлдү кайгамчык улуг көдүрүүшкүн-биле байырлап, оон-биле кады күрүне кереэни болза, тайбың, демократтыг хөгжүлдениң болгаш национал экономиканың көдүрүүшкүнүнүң байдалдарында чурттың амыдыралынга таарымчалыг аргаларны тургузуп турар деп чүвени онзагай демдеглеп турар.

Австрия доктаамал нейтралитетти барымдаалаар, кандыг-бир шериг эвилелдеринге каттыжып кирбес, болунуң девискээринге даштыкы шериг базаларын тургузарын болдурбас деп хүлээлгени бодунга алган. Өске чурттар-биле садыглажыышкынга Австрия кандыг-бир ылгай көөр чорукту болдурбас деп чүвени кереэде база көрүп турар.

Ол бүгү өске чурттар-биле Австрияның чогуур найыралдыг харылзааларының хөгжүлдезинге илигни бээри чигзиниг чок.

Күрүне кереэзинге ат салып турарының үезинде В. М. Молотов Совет чазак чүгле таарыштырарының оруун тывар, герман айтырыгны база шын шинтпирлээринге сонгуулдуг деп чүвени онзагай.

«Совет Эвилели герман айтырыгны тайбын болгаш демократтыг шинтпирлеп таарыштырарының оруун тывар, герман милитаризмниң катап төрүтүүшкүнүн болдурбайн турган, Германияның чангыс эвин катап тургузарынче герман улустун дүрүм ёзугаар күзел-чүткүлдеринге таарышкы дег ындыг оруктарны тывар дээш моон сонгаар-даа оралдажыр апаар» деп В. М. Молотов чугаалаан.

Барыын чүк күрүнелериниң чагырыкчы белүктериниң сорук киирип турары боннчу адаан негекчилери парижтиң шериг дугуржулгаларын дүрген-не боттандырарын күзээш, герман айтырыгны немец улустун эрге-ажыктарынга таарыштыр шинтпирлээринге шаптык кадарын янзы-бүрү арга-биле орадажып турар. Ындыг янзылыг политиканы Барыын Германияның чонунуң эң-не калбак кезектеринде киленнээшкин-биле көрүп турар. Ол чорук Венаның барган оруунга мырынай удурланышкак болуп турар. Ол орук ээлеп чагырылганың дөрт күрүнелериниң ат салганы тайбын кереэзинге болгаш бүгү Германияны хосталгага канчап чедирер боор? Бөгүн Австрияның кырында тайбының болгаш хосталганың хүну хүннеп турар, а чарлыышкынның мөңге дүнү биске кыжанып турар» деп Барыын Германияның «Фрейе прессе» солун бижээн.

Австри айтырыгны шинтпирлээни бонн милитаристерге канчап-даа таарышпайн турар. Венага күрүне кереэзинге ат салганының соон дарый олар Австрияга удур кампанияны эгелээннер, олар кереэниң 22-ги чүүлүн ол кампаниязынга ажыглап турарлар, чүге дээрге, Австрия бодунуң үезинде гитлержилериниң эжелеп алганы болгаш шериг бүдүүлгезинге ажыглатынып турган австри девискээрде бүдүүлгелерни барыын-герман монополияларга эгидип бербес деп хүлээнген. Германияга хамаарыштыр «найырал чок чорудулгалары» дээш Австрияның чазаан буруу шаап турарлар. Аденауэриниң чазаа барыын талакыш күрүнелерге удурланыышкын нотаалары чоруткан болгаш «мурнундагы герман өнчү-хөренги» дээш 4 миллиард түңүг маркты (акшаны) «эгидерин» негээн.

Барыын герман адаан негекчилери Австрияны бодунга чагырткан байдалга көөрүн күзеп турарын Боннуң чорудулгалары тодаргай көргүзүп турар. Олар Австрияны Барыын Германияга каттыштырарының «идеязындан» канчаарга-даа ойталавайн турар. Бир эвес австри чазак герман «эт-хөренги» дугайында айтырыгны эде көрбес болза, Австрия Барыын Германиядан капиталдар алырынга кордап шыдавас деп медеглевишаан, Барыын Германияның «Дер Тагесшпигель» солунунуң австри чазактың адынга ажык кыжанышкын кылып турары таварылга эвес.

Бонн эрге-чагыргаларның ындыг политиказында герман улустун эрге-ажыктары-биле инитилежир чүзү-даа чок. Немецтерниң аажок хөй нуруузу австри күрүне кереэзин Германияга үлегер кылдыр көрүп, аңаа байыр чедирип турар. Австри айтырыгны шинтпирлээни бир эвес Бонн агрессчи вермахтыны катап төрүтүндүрериниң айыылдыг оруундан ойталаар болза, герман айтырыг чедишкиннинг шинтпирлетинген туруп болур деп бүзүрелди оларга быжыглап турар.

Тайбыңга ынакшылдыг улустар австри күрүне кереэзинге ат салганын тайбыд болгаш улустарның аймыл чок чоруу дээш демиселге чугула салыышкын кылдыр үнелеп турар. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырын чайгылыш чок чедип ап, бот-бодун билчир чоруктун болгаш найыралдың ёзузунга бүгү улустар-биле кады ажылдажырынга белен чоруун көргүзүп турар Совет Эвилелинге олар байыр чедирип турар.

Чехословакия биле КУДР-нуң аразында почта, телеграф харылзаазының дугайында дугуржулга

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң дыннадыы-биле алырга, май 20-де Прагага даштыкы херектер министерствозунга Чехословак Республика биле Корей Улус-Демократтыг Республиканың аразында почта харылзаазының дугайында дугуржулгага болгаш телеграф база телефон харылзаазының дугайында дугуржулгага ат салышкыны болган.

(СЭТА).

Иелерниң ам болур Бүгү-делегей конгрезинге

БЕРЛИН. Иелерниң Бүгү-делегей конгрезин белеткээриниң талазы-биле улустар аразының комиссиязы дыннадыг парлап үндүрген, бо конгресс 1955 чылдың июль 7-ден 10 чедир Парижке болур деп ында айтып турар.

Иелерниң Бүгү-делегей конгрезинге идепкейлиг белеткел 65 чурттарда чоруттунуп турар деп дыннадыгда демдеглеп турар. Ургларны камгалаары, тайбың дээш, атомнуг дайынга удур, чепсегленишкинни дүжүрери дээш иелерниң национал конгресстери, конференциялары, хуралдары чер бүрүде эртип турар. Хереэженнерниң янзы-бүрү организацияларын төлээлеп турар төлээлерни сонгуп турар. Сонгутурганнарның санында иелерниң Бүгү-делегей конгрезинің сорулга-бодалгазын деткип турар сураглыг хөй-хөй ажылдакчылар бар.

Июньну «иелерниң айы» ыылдыр чаг-лар санал дыннадыгда бижитиниң турар. Иелерниң Бүгү-делегей конгрезин деткээн хуралдарны, митингилерни болгаш санал-оналдарны база өске-даа хемчеглерни чорударын сүмелеп турар.

Конгресске белеткел талазы-биле улустар аразының комиссиязы хереэженнериниң бүгү организацияларынга конгресске баар чалалга чоруткан.

Бо конгрессти деткиирин бүгү организацияларны, бүгү иелерни чалап тур бис, аңаа идепкейлиг белеткелди калбартыр, конгресске киржири-биле боттарының төлээлерин сонгуур деп чоруткан кыйгырыгда чугаалап турар.

(СЭТА).

МАР-да харылзаа херекселдериниң хөгжүлдези

УЛАН-БАТОР. Почта, телеграф, телефон болгаш радио ажылын экижидер хемчеглер дугайында МАР-ның Министрлер Чөвүлели чоокта чаа доктаал үндүрген. Харылзааның бо хевирлерин оон ынай хөгжүдериниң талазы-биле элээн хөй хемчеглер доктаалда төлевилетинген.

Бо үеде МАР-ның найыслалы бүгү аймактар-биле дорт телеграф харылзаалыг болгаш 100 аймак болгаш суму төптери-биле телефон харылзаалыг болуп турар.

Аймактар болгаш сумулар төптери, күрүне ажыл-агыйлары шуптузу база көдээ ажыл-агый каттыжышкыннарының хөй кезии радиожутунган.

(СЭТА).

Совет Эвилелиниң Буэнос-Айресте үлетпүр делгелгезиниң чедишкини

БУЭНОС-АЙРЕС. Совет Эвилелиниң ында ажыттынган үлетпүр делгелгези — Латин Америкада баштайгы совет үлетпүр делгелгези — онза улуг чедишкиннинг болуп турар. Совет машиналар-биле болгаш бараанар-биле таныжар дээш муң-муң кижилер делгелгеже төнчү чокка шуужуп чоруп турар. Делгирлерде ээлчег манаан кижилер көвүдеп турар. Келген кижилер пес-таавы болгаш электри машиналарынга, станоктарга, аң кештеринге, пес-таавы болгаш радиотехникага кылыларынга, хөгжүм херекселдеринге болгаш өске-даа көргүзүглерге улуг сонуургалдыг болуп турар.

Аргентинаның садыг белүктери көргүзүглерге улуг сонуургалдыг болуп, совет машиналарны болгаш бараанарны садып алыр күзелин илередип турарлар.

Келген кижилер делгелгеге бедик үнелээшкинни берип, үлетпүр талазы-биле Совет Эвилелиниң кайгамчык улуг чедишкиннерин демдеглеп турар. Баштайгы хүн делгелгеге 80 муң ажыг кижи чораан.

(СЭТА).

Австрияның Министрлер Чөвүлелинде

ВЕНА. Австрияның Министрлер Чөвүлелиниң май 17-де болган хуралының дугайында тускай дыннадыгны австрияның парлалга агентилели дамчыткан, ында чугаалап турары болза, канцлер Разбтың даргалааны-биле болуп эрткен хуралга Министрлер Чөвүлели Күрүне кереэзиниң бижимелин чугаалажып көргөн. Федералдыг канцлериниң саналы-биле Министрлер Чөвүлели кереэни бадылаан болгаш ону күштүг болдуруп бадылады-ры-биле парламентиге шилчидип бээр шинтпирни үндүрген.

Даштыкы херектер министри Фигльдин дыннатканы болза, келир үеде Совет Эвилели биле Австрияның аразында бараан солужарының дугайында болгаш Австрияның талазындан Совет Эвилелинге бараанар бээриниң баш бурунгаар чугаалажыышкыннарын чорудары-биле май 31-де австрияның чазак төлээлери Москваже аттанып үнүптер. Төлээлерни даштыкы херектер министерствозунуң чанында экономиктиг-политиктиг киллистиң начальниги төлээлекчи Платцер баштаар.

(СЭТА).

Индонезияның компартиязының 35 чылы

ДЖАКАРТА. Индонезияның ажылчы чоннары Индонезияның Компартиязының тургустунганының 35 чылын демдеглеп турар. Джакартада, Семарангиде, Джокьякартада, Сурабайда, Меданда болгаш чурттун өске-даа хоорайларында бо алдарлыг хүнге холбаштыр бо хүннерде массалыг митингилерни болгаш хуралдарны, спорт маргылдааларын чорудуп турар. Компартияның 35 чылын Индонезияда ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктары дээш, чурттун бүрүн хамаарышпас чоруу дээш, Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаары дээш ажылчы чоннарның бүгү күштерин улам ынай каттыштырарының лозунгузунуң адаа-биле демдеглеп турар.

«Хариан Ракьят» солун Компартияның тургустунганының 35 чыл оюнга хамаарыштырган үүлүнде улустун эрге-ажыктары дээш демиселге Компартияның эрткен Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединден, Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединден, Венгрияның ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединден, а ол ышкаш Индияның, Австралияның болгаш өске-даа чурттарның компартияларындан Индонезияның Компартиязының Төп Комитединиң адрезинге байырлыг бижиктер келгенин солунуң бирги арнында дыннадып турар.

СЭКП ТК-ның чоруткан байырлыг бижинде чугаалап турары болза:

ИНДОНЕЗИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНГЕ

Индонезияның Коммунистиг партиязының 35 чыл болган хүнүн таварыштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди изиг байырын чедирип тур.

Индонезияның Коммунистиг партиязы бодунуң туруп келгениниң бүгү төөгүзүнүң дургузунда хөй санныг бергелерни ажып эртпишаан, колониалдыг кулданыышкынга удур бодунуң чуртунуң хосталгазы болгаш национал хамаарышпас чоруу дээш, бодунуң хосталгага ынакшылдыг кайгамчыктыг улузунуң амыдыралчы эрге-ажыктары дээш кызыгаар чок, чүткүлдүг демисешкен болгаш чурттун бүгүде патриотчу болгаш демократтыг күштери-биле кады Индонезияның национал хамаарышпас чоруун эрес-маадырлыг камгалап, чуртунуң бүгү девискээрин чаңгыс аай демократтыг күрүне кылдыр катап каттыштырарын могаг чок чедип ап, империалистиг колонизаторларның чимзенишкиннериниге удур, Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңны камгалазары болгаш бырудуп турар.

Индонези улустун бүгү-ле деңшилгелиг күштерин чаңгыс аай национал фронтуга сырый каттыштырары дээш демиселге бодунуң хүрээлешин быжыглаар талазы-биле чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун Индонезияның Коммунистиг партиязынга күзедивис.

Индонезияның Коммунистиг партиязы делгерезин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Капиталдың чурттарында ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин

АНГЛИЯ

ЛОНДОН. Чуртта ажыл соксадыышкынныг шимчээшкиниң өзүп турарының дугайын англи парлалга медеглеп турар.

Шотландияның дагжыларының ажыл соксадыышкыны май 16-дан эгелеп үргүлчүлээн, күш-ажыл төлевириниң ажылчыннарга таарышпас системазын тургусканынга олар удурланып турар. Беш муң хире кижи ажыл соксаткан. Ажыл соксадыышкынының түңнелинде 11 шахталар шуут ажылдавастаан, үш шахталарда өйде ажыл соксадыышкыны болуп турар.

«Кэйлдон шипбилдинг энд энджиринг компани» фирманың девискээринде ийи муң ажылчыннар ажыл соксадыышкыны кылып турар.

«Бритиш оксайджен компани» фирманың элээн каш хоорайларда салбырларының ажылчыннары ажыл төлевирин бедидерин негеп, май 16-дан эгелеп ажыл соксаткан болгаш ажылчы чоннарның негелделериниң дугайында чугаалажыышкынны чорударынга байлар чепшээрешкениниң сөөлүнде ажылче үнер деп олар шинтпирлээн.

Англи ажылчыннарның боттарының эргелери дээш демисежиринге шинтпирлиниң дугайын электри үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилелиниң чоокта чаа болуп эрткен чылдың-на болур конференциязының резолюциязы херечилеп турар. Ол резолюция тред-юнионнарның британ конгрезинин барыын үеалдыг баштыннарын боттарының амыдыралчы деңнелин бедидер дээш демисежин турар ажылчыннарны «оожургадырын» орадажып турары дээш шыңгыы шүүмүүлеп турар.

(СЭТА).

ФРАНЦИЯ

Францияның ажылчы чоннарының ажыл соксадыышкынныг демисели хүнбүрүде күштелип турар. Май 16-да Парижтиң болгаш Париж районунуң янзы-бүрү бүдүүлгелеринге 13 ажыл соксадыышкыннары болгаш металлисчилериниң түр үеде ажыл үзүктелишкиннери болгулаан. Ажыл соксадыышкыннары Булонь-Бианкурда «Свекма» компаниязының бүдүүлгелериниң бирээзинге, Женьвильде «Шоссон» компаниязының заводунга болгаш «Ситроен заводтарының мастерскааларынга болгулаан. Ажыл соксадыышкыннарының киржикчилери ажыл төлевирин бедидерин негеп турган.

«Шантье де Л'электритэ де франс» (Эльзас) компаниязының үш муң хире ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары ажыл төлевирин бедидер дугайында боттарының негелделерин деткивишаан, ажыл соксадыышкынын чарлааннар.

ГОЛЛАНДИЯ

Голландының Схевенинген болгаш Флардинген порттарынга балык тудар флоттун далайжылары ажыл соксадыышкынын чарлаан болгаш ажыл төлевирин бедидерин база ажылдаар байдалды экижидерин негеп турган. Бо порттарда ажыл соксадыышкыны бүгү кинти характерлиг болуп, профэвилелдиң удуртулгазының администрация-биле чепшээрежилге кылыр орадажыышкынынга удур чарлатынган. Катвейканың балыкчыларының чамдыызы ажыл соксадып турарларга каттышканын парлалга дыннадып турар.

(СЭТА).

Иденниң болгаш Макмилланның соңгулда мурнунуң чугаалары

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дыннатканын ёзугаар алырга, Англияның премьер-министри Иден телевизор четкизи-биле дамчыткан соңгулда мурнунуң чугаазын май 21-ниң кежээзинде кылып турган, дөрт күрүнелериниң чөвүлел хуралы «эң бедик деңнелге» эң чоокку хонуктарда болур болгаш бир эвес негетинер болза, чаңгыс эвес, харын-даа ийи чөвүлел хуралдарга чепшээрежип турар мен деп медеглээн. Дөрт күрүнелериниң эң бедик деңнелге болур чөвүлел хуралы «бистиң кылырывыс болгаш каш айларны ээлээр ажылдың программазынга чугула чүүл» болур деп Иден медеглээн. Водородтуг бомбаның айтырыы, келир үеде Германияның чепсээн дүжүрер дугайында айтырыг «нинти столга чугаалаштынар» айтырыгларның санынга хамаржыр деп чугаалааш, Иден ол айтырыгларны шинтпирлеп таарыштырарынга идегелин илергейлээн.

Даштыкы херектер министри Макмиллан база май 21-де Бромлиге (Кент графствозунда) соңгулда мурнунуң чугаазын кылган. Ол бодунуң ээлчээнде дөрт күрүнелериниң чугаалажыышкыннары бо чайын болур болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадыр сорулга-биле чазактар баштыңнарының бир ужуражыышкыны база боон болур деп медеглээн.

(СЭТА).

Мурнуу-корей армияже аныяктарны күш-биле келдирип турары

ПХЕНЬЯН. Мурнуу-корей аныяктарының армияга келдириишкинге идепкейлиг удурланыышкыны онза хемчеглерни алырынче лисынманчы белүкту албадап турар. Тоньян Тхонсин агентилелдиң дыннадыгларындан алгаш көөрге, «национал камгалалдын» министерствозу шериг хүлээлгезинден быдаан кижилерге хамаарыштыр бир ай иштинде хыналда чорударын шинтпирлээн. Армияга келдириишкинден быдаан кижилерни дилеп тывары-биле болгаш тудары-биле тускай «истелге отрядтарын» тургузар.

Мурнуу-корей агентилелдериниң дыннадыларын барымдалааш Кореяның төп телеграф агентилели ол «ай» эгелей берген деп дамчыткан. Хоорайларның болгаш көдээ суурларның кудумчуларында, бүлүүлгелерде, вокзалдарда, автобус доктаар черлерде жандармнар, полицейлер, кедекчилер таныыдан турар.

Ли Сын Манның бөлүү бо чылын канчап-даа турган болза, 10 курлавыр дивизияларын тургузарын орадаштышаан, армияны долдурарының чаа аргаларын дилеп турар. Дээди сургуул доозун үнген бүгү кижилерни армияга келдирер дугайында лисынманчы эрге-чагыргалар дужаал үндүргенин бо чылдың март-ла дыннаткан болгай. Хабтан Тхонсин агентилелиниң дыннатканын ёзугаар алырга, «өөредилге назыны» эрткен студентилерни болгаш «эки өөренип шыдавазан» студентилерни база армияга келдирер.

(СЭТА).

АҢДАРГАН КУР ЧЕР

(Уланчызы).

чыг шимчетпишаан оон карманынче чыдыырган ол-че идегелдиг чоокшулаан.

Бажыв чемелиг чайбышаан үнүгге безин тода аянны кирерин орадаштышаан, Давыдов хунаны ыытырган:

— Эх, Трофим, Трофим! Сен ам кыраан, колхозтуң пенсионери деп чугаалап болур болган ышкажыл кай, а мелегейинни амдаа кагбас, кым болганче содаалажыр-биле шурап турар, а чүве бүтпейн баарга — хлеб дилеп эгелей бээр-дир сен. Ынчаарга эки эвес-ле болгай, харын-даа ынчыг, факт! Че, ында чүнү чыдыыргай бердиң?

Карманда сүдүнзе-биле тапкы хавының адаандан када берген хлеб бузундузун үштүп эккелгеш, ону такпы тогланчызындан аажок аштаан, та чүге ынчаары ол ийик, ону боду база чыттап көргеш, ол чегей чемни адыжынга салгаш Давыдов демгиге берген. Хуна, бажын дилеглиг болгаш хайдыныышкынныг сунгаш, кыргаш өшкү-бүктүн үйгузураан карактары-биле Давыдовче көргеш, бузундунуң, ыдыынга думчуун чедирип чыттааш, чүдексинин бышкыргаш, чададан бардам дүже халаан.

— Ындыг-ла аш эвес-тир бо, — деп, хомудалын чажырбайн-даа, Давыдов чугаалаан.—Солдаттап чорбаан-дыр сен ийин; бак аза, оон башка амыраш сыырар ийик сен! Көрем ой, курраг хлеб тапкы-биле бичин чыталы берген дээш, дыка-ла чугула чүве болган-дыр! Дворян уксааның ханы сенде ам-даа долу ирги аар, хей кулугур, дыка-ла ылган билир апарган-дыр сен, факт!

Давыдов хлебти октапкаш, серинн серже киргеш, аякка соок сугну тын тынмайн арыдыр ижипкен. Изигге орукка турупканын Давыдов ам чаа билип калы.

Баштаар черде Разметнов биле санакчыдан өске кым-даа чок болган. Давыдовту көрүп каалы, Разметнов хүлүмзүрүпкен:

— Чедип келдиң бе, албанчы? Ча, мээн өгиннеримден хамык чүве ам-на харын дүштү! Бо колхоз ажыл-агыйы ужу-бажы билдинмес чүве-дир моң — бурган-на өршээзин! Дарганнаар черде хемүр-даа чок-ла апаар, бирээзи мындыг чүве хереглей бердим деп-даа келир-ле, өскеза ында-ла база канчап барган болур... Мындыг нервилиг дужаал мээн аажымга черде таарышпас-тыр. Бир эвес ам бир чеди хонукта маңаа олурар болзумза, шуут-ла курук кижи апарганым ол, хажыызындан көрзе харын-даа солун болур боор!

— Макар кандыг-дыр?

— Дириг-ле-дир.

— Диринн билир мен, а кемдээни кандыг-дыр?

— Ча, оъктан кандыг кемдээшкин болур боор ийик?—деп, Разметнов хаваан дыыштырган. — Ону үгер-боо-биле аткан эвес-ле болгай. Ынчаарга, бажын ынай-бээр шимчеткилээш, шыя дээпкен черин арага-биле чаап алгаш, оон арткан чартык литр арагазын ижип алган, ооң-биле херек бооп каан ол-ла-дыр.

— Ам боду кайдал ынчаш?

— Бригадаже чорупту.

— Черле бо бүгү кандыг янзылыг болганы ол?

— Эң-не бөдүүнү-биле; дүне Макар ажык соңга чанынга олурган, а чаа болбаазырадыкчы Шукарь ирей аан, столдуң өске талазынга саадап олургаан. Ынчаарга Макарже ланчыг-биле тудускан мындыг. Кым атканын—ону чүгле карацгы дүн билир. Карачаңгыс илдеп чүве: адыкчы боо туткан үзээргей болган.

— Ол чүүден илденил ынчаш?

Разметновтуң кайгааныдан кестүктери бедик адыйганнар.

—«Чүүден» деп чүн боор ийик? А үжен базым черге ланчыы-биле сен болда чазар сен бе ынчаш? Эртенинде оон аткан черин чыдып калган холадан тыпкан бис. Бодум хемчеп турдум: ол аразы таптыг-ла чээрби сес базым чорду.

— Дүне үжен-даа базым черге чазып болур-ла болгай.

— Чок, часпас! деп Разметнов изиннибиле чөрээн. — Мен болза черле часпас ийик мен! Харын күзээр болзунза шенеп көрээлем: дүне Макарның олурган черинге барып олуруп ал, а меңээ ланчыыдан тут-суп каг. Чаңгыс оък-биле-ле таптыг-ла кестүктериң аразынче үттей адыптар мен. Ону бодаарга-ла, ёзулуг солдат эвес, а кандыг-бир сээдең атканы-ла илдең-дир ийин.

— Тодаргайлап чугаалап көрем моң.

— Шуптузун дес-дараалай илеткээйн. Дүн ортузу хиреде, дыннаарымга, хуторда аткылажыышкын бооп турар мындыг: бирээзи ланчыы ыыды, оон соонда хол боозунуң дүлейзимээр ийи катап даажы үнүп, оон катап-ла — ланчыы ыыды диг кылынды, даажыңдан ылавылап болур турлу. Сыртык адаанда хол-боозун ала тыртып алгаш, чүвүрүмну чоруй тыртынмышаан, кудумчуже үне халыдым. Аткылажыышкын ынаар ышкаш боорга, Макарның бажыңынче салып-ла кагдым. Макар-ла бирээни үүлгеди берди ыйнаан деп бачыттыг бодаан болбас ийик мен бе...

Карак базар аразында чеде маннай бердим. Хаалганы соктаан — дүпчүлүг, а ында бир-ле кижиниң кээргенчиг човуурааны дыннаалган. Ийи катап күзээш тыртарымга-ла, хаалганың тыртқыыжы сыйлып чаштай берген, бажынче кире халааш, сүдүнзе шага кааптым. Кухняда орун адаанда кижи буттары дырбаннайдыр. Оларны сегирип алгаш, тыртып-ла эгеледи. Бегээн кудутку-ла бо ийин, хаван оглугулаштыр алгыраа-ла чүү ыйнаан! Харын кайгай берген мен, ынчалзажок, демгини үндүр тыртып, улам чыыдыр тыртып ор мен. Кухня ортузунга ол кижини үндүр соп эккээримге, мырынай-ла кижи эвес, кижи эвес даадым, ер кижи эвес, а бажыңның шыванчы өөзи болду. Оон Макар кайыл деп айтырарымга, кортканындан оон үнү безин үнместей берген мындыг.

Макарның өрээлинче-ле кире халыдым, бир-ле чымчак чүвеге илдиккеш, ында-ла барып үштум, дегийт-ле тура халаан, арнын изиш-ле дээн: «Макарны өлүрүп каапкан — бо чыдар бо-дур» деп бодаан мен. Сүдүнзени арай деп кыысыпкаш, ам көөрүмге — Шукарь ирей, бир караан базып алган, өске караа-биле менче көрүпкен, шала кырында аңдаштаныш чыдыр. Ирейниң хаваанда, чаагында хан бар мындыг. Оон айтырдым: «Дириг сен бе? А Макар кайыл?» А ол менден ээлчештир айтыра-дыр: «Андрюша, бурган өршээзин, чугаалап көр, дириг-дир мен бе азы чок бе?». Ынчаарга оон үнү аажок ховг болгаш чаңге апарган, шынап-ла кырган шыдашпайн бар чыдар ышкаш... Мея аңаа ону оожургадып чугаалаадым: «Чугааланың чыдар болганында—ам дээрезинде диринн ол ыйнаан, ынчалзажок, сенден өлүмзүрээшкин кээп турар-дыр... «Ол ыглашты, аажок кажыыдап чугаалайдыр: «Эзт-бодумдан сүнезиним чарлыш турары бо-дур. Ынчангаш мындыг аар бооп турар-дыр. Ынчаарга ам дээрезинде дириг-даа болзумза, удавас ылавыла өлүр-дүр мен, мээң бажымче ок кирип чыдыпкан болдур ийин».

—Чүү адазы чүвел бо! — деп, Давыдов четикнейн үзе киргеп.—Оон арны чүге хан апарганы ол? Чүнү-даа билбейн-дир! Ол база балыгладыпканы ол бе?

(Уланчылыг).

Совет Эвилелиниң делегациязының Москвадан аттанганы

МОСКВА. Совет Эвилелиниң делегациязының Москвадан аттанганы дугайын Москва радиозунуң дыннадыы-биле алырга, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. А. Булганиниң даргалааны-биле Совет Эвилелиниң делегациязы Москвадан аттанып үнүптер. Делегациязының составынга Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы Н. С. Хрущев, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы А. И. Микоян, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы М. З. Сабуров, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы А. Г. Первухин, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы М. А. Шверник, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы Д. Т. Шепилов, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы Е. А. Фурцева, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы Н. М. Пигов, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орнуң алыр даргазы Н. Н. Шверник